

**2008-2012 YILLARI ARASINDA
DENİZLİ SEVİNDİK YERLEŞKESİ ÖZELİNDE
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SUÇ İLİŞKİSİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tezsiz Yüksek Lisans Projesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı**

Ahmet ŞAHİN

Danışman: Dr. Özhan HANCILAR

**Haziran 2023
DENİZLİ**

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ ONAY FORMU

Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı... Bilim Dalı öğrencisi Ahmet ŞAHİN tarafından Dr. Özhan HANCILAR yönetiminde hazırlanan “2008-2012 YILLARI ARASINDA DENİZLİ SEVİNDİK YERLEŞKESİ ÖZELİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SUÇ İLİŞKİSİ” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından tarihinde yapılan savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

.....

Jüri-Danışman

.....

Jüri

.....

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulununtarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ahmet ŞAHİN

ÖZET

2008-2012 YILLARI ARASINDA DENİZLİ SEVİNDİK YERLEŞKESİ ÖZELİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SUÇ İLİŞKİSİ

Şahin Ahmet

Tezsiz Yüksek Lisans Projesi

Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı

Tez Yöneticisi. Dr. Özhan HANCILAR

Haziran 2023, VI + 55 Sayfa

Genel olarak Türkiye’de suç oranları ciddi şekilde artmıştır. Bu suç oranlarının artışında nüfus yoğunluğunun artması ve ekonomik güç seviyelerinin düşmesi büyük etken olmaktadır. Nüfus yoğunluğunun artması suç oranlarını arttırdığı gibi düzensiz yapılaşmaya da sebep vermektedir. Bu şekilde baktığımızda kentsel dönüşüm projeleri iki sıkıntıya da çözüm üretmektedir.

Suçları tek bir nedene bağlamak mümkün değildir. Suçların ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynamaktadır. Özellikle toplumsal yapı ciddi rol oynamaktadır. Sağlıksız kentleşmelerin olduğu bölgelerde suç oranlarının ciddi oranda artışları mevcuttur. Psikolojik açıdan bakıldığında ise doğru kentleşmenin sağlanacağı bölgelerde hareketlilik sağlayabilmek ve yabancılaşmaları azaltmak için sosyal tesislerin yer verilmesi kanaatine varılmıştır. Bölgelerdeki kültürün küçük yaştan yetişkinliğe kadar aktif faaliyetlerini yerine getirebilen toplumlarla yapılması önemlidir. Bu detaylara yer verilen kentsel dönüşüm projeleri mutlak olarak suç oranlarını azaltacaktır. Bir diğer yandan suç oranlarının azalışındaki faktörlerde bölgenin sosyal ve ekonomik yapısının yanı sıra kriminal ve yapılan analizlerin değişimlere olan katkısından da kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada, kentsel dönüşüm projesinin suç üzerindeki etkisini ortaya koymak için saha çalışması olarak Denizli Sevindik Yerleşkesi seçilmiştir. Tezimizde grafiksel oranları ile birlikte kentsel dönüşüm projelerinin suç oranlarındaki etkilerine ve aynı şekilde Denizli Sevindik Yerleşkesindeki etkilerine de yer verilmiştir. İncelenen alan sosyal yapısı gereği suça yatkınlığı olan bir alandır. Yıllar içerisinde kentsel değişim ile suç oranlarında ciddi azalmalar görülmüştür.

Açıkça kentsel dönüşüme önem verilip suç oranlarının azaltılmasında ciddi ve kararlı projeler geliştirilmesi gerektiğini desteklemektedir. Böylece daha sosyal refahı sağlanmış kentleşmelere ve böylece toplumlara ulaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler; Suç, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Suç Üzerindeki Etkisi, Suçu oluşturan faktörler, Toplumsal Refah, Küreselleşme.

ABSTRACT**URBAN TRANSFORMATION AND CRIME RELATIONSHIP IN
DENIZLI SEVINDIK CAMPUS BETWEEN 2008-2012**

Şahin Ahmet

Non-thesis Master's Project

Department of Political and Social Sciences

Political Science and Public Administration Program

Adviser of Thesis: Dr. Özhan HANCILAR

June 2023, 55 Pages

In general, crime rates have increased significantly in Turkey. Rising in population density and reduction of economic power levels are major factors in the increase in these crime rates. The increase in population density not only increases crime rates but also causes irregular construction. Viewed like this, urban transformation projects produce solutions to both problems.

It is not possible to attribute crimes to a single cause. Several reasons have affects fort he occurrence of crimes. In particular, the social structure plays a serious role. There are serious increases in crime rates in regions with unhealthy urbanization. It was concluded that social facilities should be included in order to provide mobility and reduce alienation where proper urbanization will be ensured in regions. Has an importance that culture in the regions is built with societies that can carry out their active activities from a young age to adulthood. Urban transformation projects with these details will definitely reduce crime rates. On the other hand, factors in reduction of crime rates are due to social type of region, like as the contribution of criminal and analysis to the changes.

In this study, Denizli Sevindik Campus was chosen as a field study to reveal importance of urban transformation base on crime. In our thesis, effects of urban transformation projects on crime rates and the effects of Denizli Sevindik Campus are also included along with their graphical rates. The area examined is an area that is prone to crime due to its social structure. Over the years, serious reductions in crime rates have been observed with urban change.

It clearly supports the need to develop serious and determined projects to reduce crime rates by giving importance to urban transformation. Thus, it will be possible to reach urbanizations with more social welfare and thus societies.

Keywords; Crime, Urban Transformation, The Impact of Urban Transformation Projects on Crime, Factors That Cause Crime, Social Welfare, Globalization.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL DÖNÜŞÜM

1.1 KAVRAMSAL AÇIDAN KENTSEL DÖNÜŞÜM	3
1.2 KENTSEL ALANLARI ETKİLEYEN VE DÖNÜŞÜMDE ETKEN FAKTÖRLER	5
1.2.1 Küreselleşme	5
1.2.2. Demokratikleşme	6
1.2.3 Desantralizasyon	6
1.2.4. Hibridleşme / Melez Yaklaşım.....	7
1.3 KENTSEL DÖNÜŞÜM STRATEJİLERİ.....	8
1.3.1 Yenileme – Yenilenme.....	8
1.3.2 Kentsel Yenileşme	9
1.3.3 Soylulaştırma.....	10
1.3.4 Kentsel İyileştirme	11
1.4. KÜRESEL ÇAPTA KENTSEL DÖNÜŞÜM	12
1.5 ÜLKEMİZDE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ	15
1.6 T.C. ANAYASASI VE KENTSEL DÖNÜŞÜME DAİR KANUNLAR	17

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ KAVRAMI

2.1 SUÇ VE SUÇLULUK KAVRAMI	19
2.2 SUÇLULUK DAVRANIŞLARININ ÖZELLİKLERİ.....	21
2.3 SUÇ OLGUSUNU KAVRAMAYA YÖNELİK KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	23
2.3.1 Biyolojik Yaklaşımlar	23
2.3.4. Psikolojik Yaklaşımlar	25
2.3.5 Marx ve Engels	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZLİ KARŞIYAKA YERLEŞKESİ ÖZELİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SUÇ İLİŞKİSİ

3.1 KENTSEL SUÇUN TANIMI	28
3.2 KENTLEŞME VE SUÇ İLİŞKİSİNE YÖNELİK SOSYOLOJİK KURAMLAR	29
3.2.1 Ekonomik Koşullar ve Suç.....	30
3.2.2 Kent Ekolojisi ve Sosyal Çözülme (Chicago Okulu).....	31

3.2.3 Toplumsal Yapı ve Kuralsızlık	35
3.3 KENTLEŞME VE SUÇ BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ	36
3.3.1 Durkheim Teorisi	36
3.3.2 Anomi Teorisi ve Davranışsal Sapmalar.....	37
3.3.3 Farklılıkların Birleşmesi Teorisi	38
3.3.4 Damgalanma Teorisi	39
3.4 1990–2000 SENELERİ ARASI DENİZLİ ŞEHRİNDE GENEL İSTİHDAM	41
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	50
ÖZGEÇMİŞ.....	55

TABLolar

Tablo 1. Ülkemizin kentsel ve kırsal nüfus değişimi ve kentleşme oranları	15
Tablo 2. Yıllara Göre Takibi Gereken Suçlar Tablosu.....	44
Tablo 3. Yıllara Göre Millete ve Devlete Karşı Suçlar Tablosu.....	45
Tablo 4. Yıllara Göre Topluma Karşı İşlenen Suçlar Tablosu.....	46

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Bu proje Karşıyaka Mahallesi'nde 2008 yılında gerçekleşmeye başlayan kentsel dönüşüm projesinin çöküntü alanları ismi verilen gecekondu bölgelerinde süregelen suç türlerinin temizlenmesi yerine şehrin farklı bölgelerine nasıl dağıldığını ispatlamak adına Sevindik Polis Karakolu'ndan alınan ve 2008-2012 yıllarını kapsayan verilere dayanarak hazırlanmıştır.

Kentsel dönüşüm, kentsel nüfus artışının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Kentsel değişim, kentin bir bütün olarak veya belirli bir alanın önceden hazırlanmış planlar çerçevesinde yenilenmesidir. Bu süreçte sosyal, çevresel, ekonomik ve fiziksel faktörler de dâhil olmak üzere birçok faktör dikkate alınmalıdır. Kentsel dönüşüm sürecinde bu unsurların çok iyi planlanması ve uygulanması gerekmektedir. İnsan yaşamının doğal seyri gereği yeme içme ve barınma en temel ihtiyaçlarından bazılarıdır, barınmanın ana amacı da güvende olma gereksinimidir. Bir arada yaşama anlayışı insanı güvende kıldığı gibi kozmopolit nüfus da bir o kadar tehlikeli hal almaktadır. Farklı kültürlerden insanlar farklı gelir kaynaklarını illegal dahi olsa kendilerine meslek olarak görmekte ve kazançlarını bu yollarla elde edebilmektedirler. Bu illegal olarak tanımladığımız yollar içerisinde özellikle Karşıyaka Mahallesi özelinde uyuşturucu satışı, hırsızlık ve fuhuş ilk sıralarda yer almaktaydı.

Bu sebeptendir ki Karşıya Mahallesi'nde 2008 yılında başlayan kentsel dönüşüm çalışmalarıyla suçun aydınlatılması, ihbarı, gizlenememesi ve apartman yaşamına geçen gecekondu halkı için yeni bir hayat amaçlanmıştır. Kentsel dönüşüm çalışmaları Karşıyaka Mahallesi'nde 2008-2012 yıllarında yaklaşık 4 yıl sürmüş bu süreçte 2000'den fazla konut yıkılarak mahalleli TOKİ'nin yapmış olduğu yüksek katlı apartmanlara yerleştirilmiştir. Yüksek katlı binalar aydınlık ve ferah sokaklar dönüşümü takip eden insanlar için güzel gelişmeler olsa da mahalle halkı için, meslek olarak illegal yolları benimsemiş insanlar için alışılabilecek zor şartlara sebebiyet vermiştir.

Ekonomik koşullar ve girişim projeleri her zaman için eksik kalmış ve eksikliğini her alanda hissettirmiştir. Siyasi amaç için verilmiş sözlere karşılık sağlıklı olmayan yapılar, sosyal çöküntü alanları ve artan gecekondulaşma ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu alanların artışı suç oranlarına da yansımıştır. Suçlar da sosyal, çevresel, ekonomik ve fiziksel faktörlere bağlı olarak şekillenir. Bu suçların önlenmesi için tüm dünya genelinde birçok önlem alınmaktadır. Ama tamamen önlenememektedir. Kentsel dönüşüme önem de suç oranlarını azaltabilmek adına büyük bir öneme sahiptir. Bu yüzden ülkemiz

genelinde de projelerin arttırılıp desteklerle beraber sonuca varılmalıdır. Projede konu olan dönüşümün gerçekleştiği bu yıllar Karşıyaka Mahallesi için milat sayılsa da mahallede yaşayan insanların bu yeni ve üst üste yaşam anlayışına adapte olamayarak şehre dağılması ve kendilerine yeni pazarlar yaratmaları ile suç Karşıyaka Mahallesi özelinden şehrin geneline dağılmıştır.

Bu çalışmamızın başlangıcında kentsel dönüşüm ve stratejileri gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca ülkemizde yer alan kentsel dönüşüm süreçlerine değinilmiştir. Sonrasında ise suç kavramına, suçluluk davranışının özelliklerine ve suç olgusunu anlamaya yönelik yaklaşımlara yer verilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise 2008-2012 yılları arasında Denizli Sevindik yerleşkesindeki kentsel dönüşüm projelerinin suç oranlarına etkilerine yer verilmiştir. 2008-2012 yıllarının taban alınmış olduğu grafiksel verilere de yer verilmiştir. Araştırmamızın sonunda ulaşılmış tüm bilgiler özetlenmiş, elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

2008-2012 yıllarını kapsayan ve Karşıyaka Mahallesi'nin de bağlı bulunduğu Sevindik Polis Karakolu'nun bize sağladığı veriler dönüşümün gerçekleşmesi ile mahalledeki suç oranında ciddi bir azalmanın varlığını gösterse de şehrin genelinde baktığımızda suç oranındaki sabitlik, suçun mahalle bazında engellendiğini lakin şehrin bu suç türlerinden ve suçlu görüntüsünden arınmadığını göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL DÖNÜŞÜM

1.1 Kavramsal Açıdan Kentsel Dönüşüm

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlüğü (1992) “dönüşüm” kelimesini “değişim, devrim, değişme bakımından başka bir biçim almak, başka bir duruma sokmak” şeklinde açıklamaktadır. Bu tanımdan yola çıkılırsa kentsel dönüşüm kentsel alanları devam eden, mevcut durumundan kaynaklanan değişiklikler olarak tanımlanabilir. Ancak kentsel dönüşüm literatüründe çok fazla şehirselleşme dönüşüm tasvirleri bulunur. Bu tasvirler de odaklandıkları vizyon, yöntem, strateji ve hedefler bazında değişiklikler göstermektedir¹. Kentsel dönüşüm projesi kavramının anlamı 22 Haziran 2006 tarihinde tasarlanan Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı “Amaç” başlıklı 1. maddesinden çıkarılabilmektedir. Böylece afet riski ve riski taşıyan alanlarda, kentsel ve teknolojik risk taşıyan alanlarda, fiziki, ekonomik ve sosyal çöküntü alanlarında, sosyal ve teknik altyapısı yetersiz olan alanlarda ve kalitesini koruyarak özgün kimliğin geliştirilmeye çalışıldığı alanlarda; yerel sosyal ve kültürel kalkınmayı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlamak için iyileştirme, yıkma ve yenileme amaçlı projelerdir. Tarihte ilk ortaya çıktıkları andan itibaren kentsel mekân, sosyoekonomik, aktörler ve baskılar aracılığıyla dönüşmektedir².

19. yüzyılın sosyoekonomik değişimleri kentsel mekân üzerinde kritik etkiler yaratmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde II. Dünya Savaşı ile birlikte güncellenen bir şehirselleşme yapıya ihtiyaç duyulmuş ve bu bağlamda değişimin kapsamı ve ölçeği değişmiştir. Savaş sonrası yaşanan ekonomik durgunluk ve sosyal sorunlar şehirlerde büyük bir çöküşe neden oldu. Bir anlamda yeni yapının oluşması ile kentsel dönüşümün temeli atılmıştır³.

Keleş' e göre burjuvazi, tüccarlar ve bankerler sanayi devriminin başlamasına katkı sağlayan ana aktörler olmuş, gelişen ticari hayat ve toplulukların izlerini taşıyan el sanatları ile makineleşme ve rasyonelleşme sistemi bütünleşmiştir. Kapitalist üretim

¹ Akkar, M. ‘Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’da ki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye’, 2006, s. 29-38.

² Yıldırım, A. ‘Güncel Bir Kent Sorunu: Kentsel Dönüşüm’, Ankara, 2006, s. 7-24.

³ Özden, P, Kubat, S. ‘Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler’, İstanbul, 2003, s. 77-88.

tarzının toplumun düşünce ve davranış biçimlerini değiştirmesi, geleneksel kent yapısını sarsıp sanayi kentlerini yaratmıştır⁴.

21. yüzyılda "Kentsel Rönesans" ve "Kentsel Güç Derneği" gibi kavramlar ortaya çıksa da sürdürülebilirlik, çeşitlilik ve yerel insan parametreleri kentlerin dönüşmesinde etkili olmuştur⁵. Kentsel dönüşüm, yalnızca kent parçaları için bir operasyon gibi görülmemelidir. Kentsel dönüşüm yaklaşımları kentin bütüncül ve stratejik gelişimi çerçevesinde ele alınmalıdır. Kentsel dönüşüm her kenti kendi fiziksel, sosyal, siyasal ve ekonomik koşullarında etkilemektedir. Çünkü her kent benzersizdir. Kentsel dönüşüm, karmaşık ve disiplinli bir süreç içerdiği için sosyal ve ekonomik güçleri dikkate alan çeşitli politikaları gerektirmektedir. Kentsel dönüşüm politikaları ve geliştirilen stratejiler, farklı kentsel alanlarda farklılık göstermektedir. Örneğin Londra'nın kararları, planları ve önerileri İstanbul şehrinin dinamiklerine uygun olmayabilir⁶.

Kentsel dönüşümün dört büyük amacını belirtebiliriz:

- Kentlerin fiziki çöküşünün durdurulması ve tarihi yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması: Dört ana hedefinin başında bu unsur gelmektedir. Yaşamın devam ettiği bir ortamın fiziksel olarak çökmesi, sosyal ve ekonomik yaşamın da çökmesine neden olur. Bu anlamda sağlıklı bir şehrin varlığı, sağlıklı bir ekonominin ve toplumun teminatıdır. Kentsel dönüşüm, yıkımdan sonra ya da yıkımdan önce alınan bazı önlemler şeklinde gelişebilir. Kentsel dönüşümlerin böyle bir yapısı, zamanın dinamizmi karşısında sönmölenen tarihi yapının değişmemesini sağlar.

- Ekonomik hayatı canlı tutmak: Şehrsel dönüşüm, kentin değişen ve gelişen ihtiyaçlara ayak uydurabilmesini sağlamaktadır. Küreselleşen dünyada kentler yerleşim alanlarının yanı sıra ticaret merkezleri haline gelmiştir. Bu bakımdan ekonomik kalkınma yarışında kentsel dönüşüm, şehrin yapısını koruduğu sürece bu yarışta yerini alabilmesini sağlamaktadır.

- Şehir yaşantısının kalitesini artırma ve kültüre dayalı dinamikleri canlandırma: kentsel dönüşümün ekonomik mekanizmayı faaliyete geçirerek şehir dokusunu korumasıyla beraber yaşam standardı yükselir. Kentin tarihi yapılarının muhafaza

⁴ Keleş, R. (2022). Kentleşme Politikası (19. Baskı), Ankara, 2022, s. 68.

⁵ Yusuf Öz, Mehmet Fatih Altan, (2021), "Investigation Of İstanbul Kartal Example Within The Scope Of Urban Transformation", Journal Of Sustainable Construction Materials And Technologies, 6/3, s. 96.

⁶ Erden, Y. 'Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri', İstanbul, 2003, s. 65.

edilmesi ise kültürel değerleri korumak ve bu değerleri gelecek nesillere aktarabilmek adına önem taşır.

- Her ölçekte katılımın sağlanması: Kentsel dönüşüm, kentin kaderini oluşturan kişilerin, kentin değişim ve gelişimine öncülük etmesini sağlar. Amacı, merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının STK (Sivil Toplum Kuruluşu)'nda kentsel olguları etkilemesini sağlamak olan kentsel dönüşüm; Kent olgusunun sosyal, ekonomik ve fiziksel değişimlerinde bu sivil ve yerel birimlerin ihtiyaçlarını değerlendirme fırsatı verir⁷.

1.2 Kentsel Alanları Etkileyen ve Dönüşümde Etken Faktörler

Kentsel mekânı düzenleyen fiziksel ve sosyal öğeler arasında doğrudan bir bağ oluşturmak ve bu sayede kenti oluşturan birçok öğede sürekli değişim ihtiyacına cevap verebilmek için kentsel değişim uygulamaları oldukça önemlidir⁸. Kentsel dönüşüm, toplumların değişen ve gelişen ihtiyaçlarını karşılama amacı ile oluşturulmuştur. Bu anlamda kentsel dönüşüm olgusuna birçok faktörün neden olduğu söylenebilir. Ancak bu faktörler birbiriyle ilişkili olduğundan diğer unsurlar da dâhil olmak üzere bu faktörleri dört ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür.

1.2.1 Küreselleşme

Kentlerin dönüşümünün en önemli nedenlerinden biri ekonominin yapısal olarak değişmesi ve dünya ile eklemlenme biçiminin değişmesidir. Rekabet ortamında bireyler, işletmeler, topluluklar ve hatta şehirler hayatta kalma mücadelesi vermektedir.

Günümüzde kentsel alanlar temel özlerinin sınırlarını aşmış ve popüler turistik yerlere dönüşmüştür. Kitle iletişiminin ortaya çıkışı, artan talepler, üretimin uyarlanma seviyesi ve diğer faktörler küreselleşme olarak bilinen fenomene katkıda bulunmuştur. Bir canlı olarak çevresine kayıtsız kalamayan, çevreden etkilenen ve etkileyen kent, küreselleşme dinamikleri karşısında yenilenmeye ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyaca kentsel dönüşümle cevap vermiştir⁹.

⁷ Roberts, P. 'The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration', London, 2000, s. 9-36.

⁸ Meydan Yıldız, Bahçeci Başarmak & Akın, s. 42-44.

⁹ Cox, K.R. – Mair, A. 'From Localized Social Structures to Localities as Agents', 1991, s. 197-221.

1.2.2. Demokratikleşme

Demokrasi, hukuk sözlüğünde “Halkın kendisini yönetebilme yapısı” olarak tanımlanmaktadır¹⁰. Bu özerkliklerden yerel yönetimlerin karar alma süreci, halkın ihtiyaçlarına ve bu karar alma sürecine halkın etkin katılımına dayalıydı¹¹.

Kentlerin özerkleşmesi ilk olarak rekabet kavramını gündeme getirmiş ve kentler arasındaki rekabet, küreselleşme sürecinde yaratılan yatırımları ve sermaye akımlarını çekmeye başlamıştır. Bu rekabet bazen şehirlerin ulusal stratejilerini bir kenara bırakıp kendi stratejilerine odaklanmalarına ve böylece kendi gelişimlerini ülke çapında kalkınmanın önüne koymalarına sebep olmuştur. Avrupa Birliği son yıllardaki ekonomik kalkınma stratejisinde, resmî belgeler standardizasyon, homojenleşme veya dışlama yönünde eğilimler gösterse de yerel ve bölgesel düzeyde yürütülen araştırmalara dayanmaktadır¹².

1.2.3 Desantralizasyon

Siyasi yerelleşmenin amacı, vatandaşların ve seçilmiş yetkililerin kamu kararları ve uygulamalarına katılımını artırmaktır. İdari ademi merkeziyet süreci, kamu hizmetlerinin sunumunu kolaylaştırmak için merkezi yönetimin ötesindeki yönetim seviyeleri arasında güç, hesap verebilirlik ve mali kaynakların düzenlenmesini içerir. Mali kısmı ise, birbiriyle ilişkili iki konuyu kapsar. İlki, harcama yükümlülüklerinin ve gelir kapılarının yönetimler arasında dağılımıdır. İkincisi ise, yerel yönetimlerin kendi harcamaları ve gelirleri hakkında karar verme özgürlüğüne sahip olmasıdır¹³.

Devlet ve kent mekânı ilişkisinin tarihine bakıldığında, devletin şehir mekânı algısının ve de şehir mekânındaki işlevlerinin, egemen ekonomik yaklaşımlarla birlikte değiştiğini görürüz. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin deneyimleri bu süreçte farklılık gösterse de aynı tarihsellik içinde benzer şekilde işlev görmektedir. Bu kapsamda; gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerde, devlet ve kent ilişkisinde iki temel dönem tespit edilmektedir¹⁴.

¹⁰ Yılmaz, E. ‘*Hukuk Sözlüğü*’, Ankara, 1996, s. 190.

¹¹ Yalçınan, M. – Çavuşoğlu, E. ‘*Üretim ve İstihdama yönelik Alternatif Bir Yaklaşım: Yerel Ekonomik Kalkınma*’, Ankara, 2003, s. 45.

¹² Türkay, M. ‘*Devlet Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri*’, Ankara, 2004, s. 38.

¹³ Güner, A. ‘*Mali Özerklik Çerçevesinde Yerel Yönetimlerin Gelirleri Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye’de Yeniden Mali Yapılandırma*’, Pamukkale, 2005, s. 33.

¹⁴ Şengül, T. ‘*Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler*’, 2003, s. 183-220.

Devletin kentsel mekândan çıkışı ve kentsel mekâna müdahalenin siyasi değişime dönüşmesi sonucunda belediyelerin boşalan boşlukları kısmen doldurmaya başladığı görülmektedir. Buradaki ilk değişiklik, devletin belediye hizmetlerinin sunumundan hızla çekilmesi oldu. Devlet kademeli olarak eğitim, sağlık, ulaşım vb. hizmetlerin sunumundan çekilmiş, ancak geri çekilmediği alanlarda ihale ve benzeri yöntemlerle hizmet sunumunu özel sektöre bırakmıştır. Bu yeni çerçevede, yerel yönetimler içinde hizmet üretiminde emek yoğun bir yaklaşımdan sermaye odaklı bir yaklaşıma geçişte bir değişim olmuştur. Sonuç olarak, sermayenin yeniden üretimi için gerekli altyapı, iletişim sistemleri ve planlama başka alanlara taşındığından, kentsel hizmetler ek zorluklar kazanmıştır. Günümüzde bu kentsel sorunun özünde, hizmetlerin ne kadarının işgücünün yeniden üretimine yönelik olduğu, yani ne kadarının refah devlet politikalarına ayrılacağı yatmaktadır.

1.2.4. Hibridleşme / Melez Yaklaşım

Kentsel dönüşüm olgusuna duyulan ihtiyacı doğuran bir başka sebep de hibritleşmedir. Hibritleşme, sözlükte melezleşme olarak yorumlanmaktadır. Hibritleşme, kentsel planlamanın aşırı teknik ve fiziksel bir disiplinden birey merkezli ve gelişimsel bir yaklaşıma dönüşmesi olarak tanımlanabileceği gibi bu yeni yaklaşımın toplumsal akılcılık, sürdürülebilirlik, halkın katılımı, bütünlük planlama, kentsel verimlilik ve etkinlik, stratejik planlama gibi yeni yaklaşımları doğuracağı da savunulmaktadır¹⁵. Bu yaklaşımı izleyen projeler; Sürdürülebilir kalkınma ilkesi, kaynakların etkin ve verimli kullanımının sağlanması, kararların genel değerlendirilmesi, yerel koşulların yerine getirilmesinin sağlanması, tarihi ve kültürel çevre ile ekolojik yapının korunması, muhafazası ve iyileştirilmesi, toplum yararının hedeflenmesi, sosyoekonomik gelişimin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması, konut sakinlerinin temel haklarına saygı duyarak, karar alma süreçlerine katılmalarının sağlanması, aynı zamanda sektörler arası koordinasyonu sağlayarak, katastrofik hasarları azaltıcı önlemleri uygulayarak, güvenlik ve yaşam kalitesini artırıcı ilkelere uyarak yapılması gerekmektedir¹⁶.

¹⁵ Coetzee, P. J.,- Serfontein, K.J. , ‘ *Urban Spacing: A New Construct Before and Beyond Planning’s ‘BIG’ Affair*, 2002, s. 34.

¹⁶ Kütük İnce, E. ‘*Kentsel Dönüşümde yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi, Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi*’, Ankara, 2006, s. 28.

1.3 Kentsel Dönüşüm Stratejileri

Restorasyon, yapıların ciddi şekilde bozulduğu ve korumaya değer olmadığı yerlerde kabul görür. Lokal yönetimler açısından bakıldığında, bu yaklaşımın maksimum kullanımı, yüksek taban alanı ve yüksek kazanç grupları için faydalı görünmektedir. Yenilenmeye yönelik bir yaklaşım, çoğu zaman orijinal kentsel nüfusu başka bir bölgeye taşınmasını öngörür. Bu durum, yüksek sosyal ve çevresel maliyetlere neden olur. Çoğu gelişmiş ülke tarafından artık kullanılmayan bu yöntem, şehrin diğer bölgelerindeki gecekondulu mahallelerinin canlanmasını engellemektedir¹⁷. Kentsel dönüşüm, mevcut kentsel yapının yenilenmesi taleplerini bir araya getiren genel bir kavramdır. Ancak bu uygulamaların tanımı konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bunun temel nedeni, dünyanın çeşitli ülkelerinden araştırmacıların farklı isimlerle tanımladığı bu uygulama biçimlerinin Türkçe'ye çevirilerinde uzmanlar ve kurumlar tarafından oluşturulan dil bütünlüğünün olmamasıdır. Bu yöntemler aşağıda kısaca ele alınmıştır.

1.3.1 Yenileme – Yenilenme

Yenileme; Yoksul mahallelerin devlet desteğiyle yenilenmesi, binaların ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ticari ve sınai imkânların iyileştirilmesi, çok harap durumdaki yoksul evlerin yıkılması ve oluşturdukları mahalleler için yeni bir imar planı hazırlanması olarak tanımlanabilir¹⁸. Yenileme kelimesini, "bir şehrin veya yapının kendisine uyacak tarzda yenilenmesi ile korunması" olarak değerlendirebiliriz¹⁹.

Günümüzde kentlerimiz, aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik ve siyasal şartlar, sosyal bilinçsizlik, koşulsuz ve yanlış yer seçimleri ve arz-talep eğilimleri gibi çeşitli nedenlere bağlı bir çöküş yaşamaktadır. Bu çöküş ülkemizde hissedildiği gibi tüm dünyada hatta 19. yüzyıldan bu yana hızlı dönüşüm süreçleri yaşayan gelişmiş ülkelerde bile hissedilmektedir. Bu çöküş, ilgili çevreleri çözüm arayışlarına yöneltmiştir. Kentsel yenileme kavramı, işte bu çözüm arayışlarının çözüm yolu olarak ortaya çıkmıştır²⁰.

İlk yenileme eylemlerinin "yoksulluk yoğunluğu" olarak da bilinen gecekonduların temizlenmesiyle başlaması bekleniyor. Sanayi Devriminin başladığı

¹⁷ <http://www.arkitera.com/g67-kentsel-donusum>, 2011.

¹⁸ <http://www.kentli.org/sss/soru80.htm>, 2007.

¹⁹ Redhouse, İstanbul, 1989, s. 18.

²⁰ Özden, P. 'Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği', İ.Ü.S.B.F. Dergisi, Ekim 2000, 2001, s. 14.

İngiltere'de göçmen sanayi işçileri için düşük standartlı ve yüksek yoğunluklu konutlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan plansız kentleşme halk sağlığı ve güvenliği açısından risk oluşturmuyordu. Bunu ele almak için, bu tür koşulları önlemek için 1870 yılında "asgari standartlar" getirildi. Önceden var olan konutlar ile müteakip yapılar arasındaki standartlardaki eşitsizlikler, düşük standartlı alanların yıkılmasına ve yeniden inşasına yol açtı. "Gecekondu temizliği" olarak bilinen bu yaklaşım, gecekondu sakinlerini ortaya çıkan sosyal sorunlara sürdürülebilir çözümler sunmadan konutlarını terk etmeye zorladığı için çok sayıda eleştiriyle karşı karşıya kaldı. Yine de II. Dünya Savaşı yıllarına kadar bu yaklaşım devam etmiştir²¹.

1.3.2 Kentsel Yenileşme

1950'ler ve 1960'larda, Avrupa kıtasında, Sanayi Devrimi'nden etkilenen savaştan zarar gören ve sağlıksız kentsel dokuyu yeniden yapılandırmak için bir plan geliştirildi. Bu amaç göz önünde bulundurularak "Koruma", "İyileştirme" ve "Yeniden oluşum" gibi stratejiler benimsenmiştir. Bu stratejiler, sosyal ve fiziksel gerileme yaşayan kentsel alanları canlandırmayı ve aynı zamanda yerel ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan entegre bir vizyon ve eylem planı oluşturdu. Bu bağlamda kullanılan ekonomik aktivasyon kavramı, kentsel mekânın fiziksel yönleri ile sosyoekonomik boyutları arasında bir denge kurmayı amaçlayan müdahaleci bir yaklaşımı kapsar²².

Yenileme projeleri, belediyeler, inşaat şirketleri ve onlara kredi veren finans kuruluşları ile desteklenmektedir²³.

Yenilenme bağlamında, planlamacıların etkili uygulama için yalnızca sosyal yönleri değil aynı zamanda idari, mali ve boyutları da kapsayan araçların geliştirilmesine odaklanması önemlidir. Kentsel alanın yenilenme süreci, yalnızca sosyoekonomik dönüşümleri, yeni fiziksel ortamların yaratılmasını ve bu değişikliklerle uyumlu sosyal ihtiyaçların karşılanmasını değil, ekonomik büyümenin yönlendirdiği yeni faaliyetlerin ortaya çıkmasını da gerektirir²⁴.

Aynı bağlamda Şehirselleme;

²¹ Gibson, M.- Kocabaş, A. 'London Sustainable Regeneration- Challenge and Response', İstanbul, 2002, s. 177-228.

²² Robert, P. – Skyes, H. 'Urban Regenerations Handbook', London, 2000, s. 17.

²³ Dündar, Ö. 'Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma', İstanbul, 2003, s. 66-68.

²⁴ Karaarslan Ş. 'Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler- Tasarım İlkeleri', 2000, s. 94.

- Şehir merkezlerinin hareketliliğini korumak, kentsel mekânları tekrardan geliştirmek için tasarlanmış kültürel yenileme politikasıdır.
- Kent ekonomisini canlandırmak amacıyla mali teşvikler içeren yararçı bir arazi kullanım planlaması biçimidir.
- Kamu ve özel sektör iş birliği bağlamında olumlu katkısı, konut ekonomisi, iş ve ticari gelişme ve sosyal alanda kamu politikasının bütünüdür²⁵.

1.3.3 Soylulaştırma

Son otuz yılda, küresel akışlara maruz kalan farklı coğrafi bölgelerde bulunan kentlerde benzer sosyoekonomik değişimler meydana geldi. Bu dönüşümler mekânsal alanlara yansımış ve sonrasında oluşan trend ile alt kentlerde korunaklı site, gayri resmi konut alanları ile farklı statü gruplarının özgün şekilde yaşamalarına sebep olmuştur. Diğer bir ara formül, yüksek gelir gruplarının kent merkezinin daha yoksul bölgelerine yerleştirilmesidir. Soylulaştırma dediğimiz bu sürecin en yaygın biçiminde, kent merkezlerinin ve çevredeki tarihi yapıların aktif kullanıcılarının yerine eğitimi yüksek ve daha yüksek kazançlı bir grup getirilerek, o bölgelerdeki binalar rehabilitasyon görmektedir. Sürecin sonunda çöküntü bölgeleri çoğunlukla mutena semtler haline gelir²⁶.

Soylulaştırmada üç aktör grubu vardır. Bunlar; yenileyiciler, yapı sektörü ve farklı yönetim seviyeleridir. İlk aşamada; kültürel değerlere, yaşam tarzına ve tarihi değerlere dayalı olarak şehir merkezindeki mahalleleri seçerler. Sonraki aşamadaysa risk grubu yatırım amaçlı olarak şehir merkezinin banliyölerini tercih etmektedir. Lyons'a göre bu süreçte üç şartın yerine getirilmesi gerekiyor. Asıl mesele, yüksek gelir dilimindeki hanelerin alt gelir grubundaki haneleri dışlamasıdır. Daha sonra mevcut uygun fiyatlı evler yenilenerek yeniden değerlendirilmeli ve bu evler şehir merkezinde yer almalıdır. Mülkiyet yapısı, kiracı ağırlıklı bir yapıdan ev sahipliği yapısına doğru değişiyor. Günümüzde soylulaştırma, daha geniş bir toplumsal değişim sürecini ifade etmektedir²⁷.

Smith ve Williams'ın kentsel soylulaştırmasında "kentsel değişimi", orta ve üst sınıf grubundakilerin kentlere göçü ise düşük gelir sınıfındakilerin kent merkezinden

²⁵ Erden, D. 'Kentsel Yenilemede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri', İstanbul, 2003, s. 45.

²⁶ İslam, T. 'Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma', İstanbul, 2003, s. 159.

²⁷ Merey, Z. 'Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma; Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Dokunun Yeniden Ele Geçirilmesi', 2000, s. 42.

gönderilmesi ile başlayıp kentsel mekânların orta ve üst sınıf tarafından dönüştürülmesi ile oluşan ileri kapitalizmin bir boyutu olarak mekânın ve sosyal sınıfların yeniden inşası olarak görmüş ve eleştirmiştir²⁸.

1.3.4 Kentsel İyileştirme

Eski Haline Getirme (Sağlıklaştırma); eskimiş kentsel mekânın yeterli hale getirilmesine yönelik çalışmaları ifade eder. Henüz özgünlüğünü kaybetmemiş alanların, eski niteliğini kazandırma anlamı da taşır. Mekânın içerdiği fiziksel dokuyu iyileştirme amacı güden bir kentsel dönüşüm kavramıdır. Kentsel mekânda mevcut donatıların işlevselliği şeklinde veya mekâna yeni olanaklar eklenmesi şeklinde uygulanabilir. Uygulamada, kentsel alanda tarihi yapılar bulunduğu ve bu yapıların kötü durumda olduğu durumlarda yenileme yönteminin daha iyi olduğunu görmekteyiz. Yenilenecek alanlarda konaklayanları daha çok önemseyen, lokal yıkımlardan daha çok sosyal, ekonomik ve kültürel yapının da dikkate alınıp, geliştirilmeye çalışıldığı bir yenileme yaklaşımı gündeme gelmiştir²⁹.

Kentsel iyileştirme, “bir yerleşim yerini kullanışsız durumundan kurtarmak, daha üstün iş görür kavuşturmak” olarak tanımlanmaktadır. Kentsel alanın özgün niteliğine zarar veren, aykırı tüm oluşumların ayıklanması kentsel iyileştirmenin hedefleri arasındadır³⁰.

Kentsel yenileme ve yenileme çalışmaları, kentsel yapılaşma ve güvenli bir sosyal çevre; Fiziki mekân, sosyal içerik ve ekonomik gelişmenin bir bütün olarak değerlendirildiği stratejik bir yaklaşım ve güçlü bir vizyon yaratma potansiyeline sahiptir. Genel olarak yenileme ile (kentsel iyileştirme): Amaç, binaların modern teknik becerilerle donatılması, onarım ve bakımlarının yapılması ve yenilenmesi ile daha iyi güvenlik koşulları oluşturmak, rekreasyon ve hareket olanakları sağlamak, trafik sorununu çözmektir³¹.

²⁸ Smith, N., & Williams, P., (2021), Kentin Mutenalaştırılması, İstanbul: Yordam Kitap, 2021, s. 48.

²⁹ Yiğitcanlar, T. ‘Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci’, Ankara, 2001, s. 24.

³⁰ Özden, P. ‘Sağlıksız Yapı Stoğunun İyileştirilmesi Sürecinde Kentsel Tasarım: Malzeme, Estetik, Görsellik Öğelerinin Kullanımı, 2004, s. 32.

³¹ Ergun, N. ‘Şehir Yenileme Ders Notları 2004-2005 Bahar Yarıyılı, İstanbul, 2005, s. 78.

1.4. Küresel Çapta Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşümün temelleri Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı 19. yüzyılın başlarına atılmıştır. 18. yüzyılın ikinci çeyreğinde buharlı makinenin icadı yapılmış ve bunun sonucunda da üretim daha hızlı bir hale gelmiştir. Böylece başta İngiltere olmak üzere tüm Avrupa'da, burjuva sınıfının yanında "işçi sınıfı" ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda buharlı makinenin tarımsal araçlarda kullanılması ile topraktan daha fazla verim elde edilmeye başlanmıştır. Değişim meydana gelen şehrsel mekânlar ve bu mekânlardaki kötü yaşam şartları altında barınan insanların içinde oldukları duruma karşı çözüm üretilmesi kararına varılmıştır. Kentsel değişikliklerin manevi temelleri, zayıflayan kentsel alanı daha yaşanabilir hale getirme ve yaşam standardını yükseltme fikrine dayansa da uygulanması belirli harcamalar ve devlet gücü gerektirdiği için zaman almıştır³².

Başlangıçta 1950'lerde başlatılan kentsel dönüşüm girişimleri, genellikle "sefalet yuvaları" veya gecekondu olarak adlandırılan yoksul yerleşim yerlerinin ele alınmasına odaklandı. Bu eylemler, tüm kentsel alanları yıkmayı ve yerlerine yeni şehirler inşa etmeyi ve yeni sokaklar oluşturarak trafik sistemlerini yeniden yapılandırmayı içeriyordu. Ancak 1960'lı yıllarda tarihi yapıların korunması fikrinin ortaya çıkmasıyla yaklaşımda bir değişim yaşandı. Bu, önceki tam yıkım ve yeniden yapılanma politikasından bir ayrılmaya işaret ediyordu. Ayrıca, zaman içinde esnek üretim modellerine geçiş, kentsel ve endüstriyel dinamikler arasındaki ilişkinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından sanayileşme yaşayan çok sayıda şehirde, savaş hasarının ve üretim süreçlerindeki değişimlerin birleşik etkileri, kentsel alanlarda fiziksel bozulmaya yol açarak kentsel dönüşüm stratejilerinin dikkate alınmasını gerektirdi. 1990'lı yılların başlarında batıda uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde öne çıkan bazı ortak özellikler mevcuttur³³. Bu özelliklerden bahsedecek olursak;

- İlki, bu projeler stratejik planlama yöntemiyle geliştirilmiştir. İlgili projeler, net bir vizyona göre tasarlanmış planları takip eder. Esnemiş planlama temelindeki bu projelere yönelik kalkınma stratejileri ve politikaları, farklılaşan

³² Ebenezer Howard'ın "*Bahçe Kent*" tasarımı. s. 48,

³³ Tarkan, B. '*Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Gayrimenkul Geliştirme Yönünden Bir Bakış: İzmir Henkel Tesis Örneği*', İstanbul, 2007, s. 32.

ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel koşullara bağlı olarak zaman içinde revize edilmektedir.

- İkincisi olarak ise, iş birlikçi planlama yaklaşımıyla geliştirilmişlerdir. Kentsel dönüşüm politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasındaki kritik etkenlerden biri, özel sektör, kamu, gönüllü kuruluşlar arasında ortaklıklara ve anlaşmalara evrilmiş olmasıdır. Bu amaçla, kentsel dönüşüm projelerine çeşitli aktörlerin katılımı için tüccarlar ve tüccarlar için bir forum, mahalle veya yerel halk için bir forum ve şehir planlama paneli gibi platformlar oluşturulmaktadır.

- Üçüncüsü, çok aktörlü diyebileceğimiz koalisyonlara dayalıdır. Kentsel dönüşüm projelerinin sürdürülebilirliği için çok aktörlü ve çok sektörlü koalisyonlar şarttır.

- Dördüncü ortak özellik ise kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşıma sahip olmalarıdır. Kentsel dönüşüm projeleri aynı zamanda fiziksel mekânın yanı sıra kentsel dönüşüm sorununun ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını da ele alan kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşıma sahip olmaları ile karakterize edilir. Bu projelerde yasal, kurumsal ve organizasyonel süreçlerin yanı sıra önceden planlanmış proje izleme, değerlendirme ve geri bildirim süreçleri bulunmaktadır. Uygulama süreçlerinde projelerin başarısı periyodik olarak takip edilmekte, alınan geri bildirimler ile kentsel değişim stratejileri ve alt politikalar revize edilmektedir³⁴.

- Batıdaki kentsel dönüşüm deneyimi, başarılı projelerin yerel bir bağlama sahip olduğunu göstermiştir. Batıda kentsel dönüşüm modelleri geliştirmek için ideal çözüm modelleri önerilmemektedir. Yerel koşulları, sorunları ve ihtiyaçları araştırmak, araştırmak ve buna göre çözümler önermek gerektiği vurgulanır.

- Bir diğer ortak özelliği, şehirselleşme dönüşüm politika ve taktiklerini içeren bir örgütlenmenin oluşturulmasıdır. Bazı başarılı şehirselleşme dönüşüm projelerinde mevcut kurumsal yapıya uyum çalışmaları gerçekleştirilmiş ve örgütlenmeler hayata geçirilmiştir.

- Son olarak, kolektif eforu harekete geçirmektedirler. Bu yüzden özel sektör ve kamu sektörü gibi farklı kesimlerin bu projeleri tartışma yöntemleriyle destek ve katılımının sağlanması önemlidir. Şehirselleşme dönüşüm politikasının başarısının sürdürülebilirliği ancak ilgili projelerin sahiplenilmesi ile sağlanabilecektir.

³⁴ İlkme, M 'Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu', Bursa, 2008, s. 7-8.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ilk olarak, 19. yüzyılda kentlerin büyümesi sonucunda bazı bölgelerin yıkılıp yeniden yapılması (kentsel yenileme) şeklinde ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminden sonra işçi sınıfı ve ailelerinin kötü yaşam koşulları, kentsel dönüşüm fikrinin gündeme gelmesinde önemli rol oynadı. Sanayi devrimi, kentlerin hızla kirlenmesine, kentliler için sağlıksız koşullara, düzensiz ve çarpık yapılaşmaya ve beraberinde yetersiz altyapıya ve bu nedenlerle yaşam standartlarının genel olarak düşmesine neden oldu. Bu durumda eskiye göre şehirlerin çevresinde olumsuz bir değişimi beraberinde getirdi. Sanayi devrimi, bazı kentsel alanların kullanım şeklini de değiştirdi. Örneğin bazı sanayileşmiş tarım alanlarında fabrikalar inşa edilmiş, sanayi alanları sürekli olarak doğal çevreye karşı gelişmiştir³⁵.

1950'li yıllarda özellikle ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve İngiltere'de merkezî alanlar yıkılmış, fakir insanlar bu alanlardan uzaklaştırılmış ve boşaltılan bu alanlara yeni bir vizyon ve görünüm sağlanması öngörüsüyle planlama yaklaşımında bulunulmuştur ve bu dönem tarihe Buldozer Dönemi olarak geçmiştir. Ancak devletin bu bölgelerde yaşayan insanları dışarı atarak yerleşim yerlerine yeni nüfusları yerleştirdiği bu yaklaşım çokça eleştiri almıştır. Bütün bir kentsel alanın yıkılıp yerine yeni bir kentsel yapı inşa edilmesi, yeni caddeler oluşturularak ulaşım sisteminin yeniden yapılandırılması gibi faaliyetleri içeren bu politika, tarihi koruma fikrinin ortaya çıktığı 1960'lı yıllarda terk edilmiştir. Kentsel alanların yerel sakinlerle birlikte yenilenmesini ve korunmasını sağlayan bir tutum benimsendi³⁶.

Erken modern dönem olarak adlandırılan 19. yüzyılın sonlarında kurumsallaşan şehircilik anlayışında ortaya çıkan “bahçe şehir” ve “güzel şehir” ütopyalari, yoksulluk temelinde yaşanan kentsel çökuşlere neden olmuştur. Sosyal yapının, kitlelerin mecburi yer değiştirmeye zorlanması bu planlama yaklaşımına ciddi eleştiriler getirmiştir. Modernist hareketle birlikte başta Paris olmak üzere birçok Avrupa şehrinde buldozerler yardımıyla yıkım ve yeniden inşa işlemleri gerçekleştirilmiş ve şehirlerde modernist planlama ve ilkeler hâkim olmuştur³⁷.

³⁵ Şişman, A, Kibaroglu, D. ‘TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı’, Ankara, 2009, s. 2.

³⁶ Özden, P. ‘Kentsel Yenileme’, İstanbul, 2008, s. 40.

³⁷ Akkar, Z.M. ‘Kentsel Dönüşüm Üzerine Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye’, Ankara, 2006, s. 29-38.

1.5 Ülkemizde Kentsel Dönüşüm Süreci

Türkiye'deki kentsel değişimi anlamak için sosyoekonomik yapının etkisiyle şekillenen kentleşme süreci ile yenilenme ve değişime ilişkin yasal süreci bilmek gerekir. Kültürel değişime ve modernleşmeye bağlı olarak geçen süreçte kentsel dönüşüme yüklenen anlam değişmiş olsa da kentsel mekânda değişiklik yapmanın bir aracı olarak kullanımının çok uzak bir geçmişi yoktur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, küresel ekonomik kriz ve savaşla boğuşan, ekonomik kaynakları zayıf olan Türkiye Cumhuriyeti, ABD'nin etkisi altında çok sayıda dış yardım aldı. 1930'ların başından beri izlenen kalkınma ilkeleri, yardımlar ile değiştirilmiş ve devlet öncülüğünde öz kaynaklara bağlı, içe dönük, kendine yeterli sanayileşme modeli yerine; özel sektöre bağlı, dışa dönük, sanayileşmeye değil tarımda mekanizasyonu önemseyen bir model olmuştur. Özellikle tarım sektörüne giren “Marshall yardımı”, 1945 sonrasına kadar uygulanmış emek yoğun tarım teknolojisini değiştirip değişen teknoloji ile kırdan kopan nüfusu kentlere yığmaya başlamıştır. Tarım sektöründeki bu yapısal değişim, gecekondulaşmaya sebep olmuştur³⁸.

Yıllar	Kentsel Nüfus	Kentleşme Oranı	Kırsal Nüfus	%	Toplam Nüfus
1965	10 805 817	34,4 %	20 585 604	65,6	31 391 421
1970	13 691 101	38,5 %	21 914 075	61,5	35 605 176
1975	16 869 068	41,8 %	23 478 651	58,2	40 348 719
1980	19 645 007	43,9 %	25 091 950	56,1	44 737 957
1985	26 865 757	53 %	23 798 701	47	50 664 458
1990	33 326 651	59 %	23 146 684	41	56 473 035
2000	44 006 274	65 %	23 797 653	35	67 804 927
2010	55 660 855	75,5 %	18 062 133	24,5	73 722 988

Tablo 1. Ülkemizin kentsel ve kırsal nüfus değişimi ve kentleşme oranları

(Işık 2005, www.tuik.gov.tr-2011)

³⁸ Şenyapılı, T. ‘Baraka’dan Gecekonduya Ankara’da Kentsel Mekânın Dönüşümü:1923-1960’, İstanbul, 2004, s. 98.

Bu değerlere bakıldığında 1965 ve 2010 yılları arasında nüfus artış hızında genel bir düşüş görülmektedir.³⁹ Gecekondu, toplumsal çözülme ve sosyal kopma, üretim biçiminden doğan özgün yerleşim kalıplarının ve bunun sonucunda ortaya çıkan kentsel ve kent tipi kentsel dönüşümün de temelini oluşturdu⁴⁰.

Kentli nüfusun kentsel ve kamusal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasında faaliyetler ve aksaklıklar yaşanmaktadır. Kentlerin kontrolsüz yayılması aynı zamanda kentsel çevre ve ekonomi üzerinde de ciddi etkiler yapar. Barınma, su, kanalizasyon ve kamu hizmeti maliyetleri, kontrolsüz gelişme nedeniyle inanılmaz derecede pahalı hale geliyor. Kentin kontrolsüz genişlemesinin bu sonuçlarının kentteki şiddet, suç ve mafya eğilimlerini körüklediği de bir gerçektir. Tarihi yapının ve eski kent merkezlerinin sağlıksız yerleşim alanları ile birlikte korunması ve yenilenmesi bu alanlardaki dönüşüm projelerinin temelini oluşturmaktadır⁴¹.

Türkiye'de kentsel dönüşümlere duyulan ihtiyacın nedenlerini şöyle açıklayabiliriz; (Balamir 2005)

- Türkiye'de konut üretimi 1950'li yıllardan itibaren birçok ülkeye göre artmakla birlikte, bu üretimin önemli bir kısmı kaçak yapılardan oluşmakta olup, çoğu nitelik olarak iyi yönetilmemiş ve kentsel amaçlar için yetersizdir. Hizmetler ve yatırımlar düşüktür. Bu büyük bir risk oluşturmuştur.

- Bu dönemde kentsel konut üretimi, kentli sayısını geçmiştir. Bu da kentsel alanın uzun süre genişletilmeye ihtiyaç duymadığını göstermektedir. Kentleşmekten büyük ölçüde vazgeçmiş kentsel alanlar iyileştirilmeli ve yeterli bir standarda getirilmelidir.

- Kaçak yapılaşma ile oluşan bina ve konutlar, çevre kirliliği, şehir kazaları ve doğal afetler düşünüldüğünde spesifik yaklaşımlar ve politikalar geliştirilmelidir.

- Büyüyen kentsel yoksulluk sosyal bir tehdit haline geldi. Bu nedenle şehrin ödülleri için adil kullanımını sağlayan sosyal projelere ihtiyacımız vardır.

- Konut üretiminin hızla gelişmesinin en büyük sorunlarından biri, Avrupa Birliği yolunda olan bir ülke için yetersiz standartlarda ve estetik değerlerden yoksun konut ve yaşam ortamı oluşturulmasıdır.

³⁹ Balamir, M. 'Aspects of Urban Regeneration in Turkey: The Zeytinburnu Project', Ankara, s. 76.

⁴⁰ Çamur, K.C. 'İmar Islah Planlarının Ankara Kent Makroformu Üzerindeki Yoğunluk Etkileri', Ankara, 1996, s. 15-19.

⁴¹ Bayhan, V. 'Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme, Toplum ve Göç', Ankara, s. 188.

- Tüm bu veriler, ülkemizdeki şehirlerin gelişme sürecinin sonuna yaklaştığını, nüfus artışının yavaşladığını ve artık kentsel alanların yeniden oluşturulması ve kentsel alanların yenilenmesi için mevcut alanların düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Fiziksel çevre ile birlikte sosyal ve ekonomik yapının yenileşmesinin gerekliliğini gösterir.

1.6 T.C. Anayasası ve Kentsel Dönüşüme Dair Kanunlar

Kentsel dönüşüm ile ilgili yasal düzenleme 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belirtilmiştir. Bu kanun ile kentsel dönüşüm projeleri görev ve sorumluluğunun hangi kuruma ait olduğu da anlaşılmaktadır. Bu Kanunun “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” başlıklı 73. maddesine göre kentsel dönüşüm ile ilgili yetki ve sorumluluklar Belediyelere verilmiştir. İlgili madde biraz daha detaylandırılacak olursa; bir bölgenin toplumsal değişme ve gelişme bölgesi olarak kabul edilebilmesi için eskiyen kentlerin yeniden inşası, konut, sanayi ve ticari alanların oluşturulması, kentin tarihi dokusunu korumak veya afet risklerine karşı tedbirler almak gibi unsurlardan bir veya birkaçının bulunması ve o bölgenin belediye sınırları veya yakın bir alan içinde kalması gerektiği aktarılmıştır.

Yine 5393 sayılı Kanunun 69. maddesine bakacak olursak Belediyelerin konut, sanayi ve ticari alan ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, korunması gereken yer ve tarım arazileri hariç konut yapıp satmak, kiralamak, kamulaştırma yapmak ve gerekli durumlarda kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yapmak gibi yetkileri bulunmaktadır.

5393 sayılı Kanunun 73. maddesinin ilk halinde Belediyelerin eskiyen kentlerin yeniden inşa ve restore edip; konut, sanayi ve ticari alanlar, sosyal donatılar yapıp doğal afetlere karşı tedbir almak ve kentin kültürel dokusunu korumak amacıyla, kentsel dönüşüm projeleri geliştirebilir ibaresi yer alır. Bu projelere konu olan alanlar meclis üye tam sayısının salt çoğunluğuna göre karara varmaktadır. Yıkılıp yeniden yapılacak olan yapılarda resim ve harçların dörtte birinin alınacağı, aynı zamanda kentsel dönüşüm proje alanlarının belediye ve mücavir alanlarda bulunması ve en 50.000 m2 olması gibi şartlar bulunmaktadır gibi hükümler ihtiva etmekte iken 24.06.2010 tarih ve 27621 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 1. maddesi ile Belediyelerin yine kentsel dönüşüm projelerindeki haklarına yer verilmiş, alan büyüklüklerine bazı sınırlamaların getirildiği görülmüştür. Alanlara getirilen sınırlamalar dışında Kentsel dönüşüm projelerinin belediye ve mücavir alan sınırları içerisindeki yetkiler Büyükşehir Belediyelerine verilmiştir. 03.05.1985 tarihli ve 3194

sayılı İmar Kanunu'nda Belediyelere verilen yetkilerin kullanımı Büyükşehir Belediyelerine verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ KAVRAMI

2.1 Suç ve Suçluluk Kavramı

Suçun olgusunun nedenleri, suçlu davranışı ve kişiliğin bilimsel olarak incelenmesi 19. yüzyılda başlamıştır. Pozitif bilimlerin 17. ve 18. yüzyıllardaki başarıları, sosyal fenomenlerin bilimsel araştırmaların konusu olabileceği ve toplumların yapısının ve değişiminin altında yatan yasaların tanımlanmasıyla toplumun gelişiminin kontrol edilebileceği ve bu gelişim ve değişimden kaynaklanan sorunlar çözülebileceği inancını doğurdu. Sanayi Devrimi ve köyden kente göçün yol açtığı sorunların pratikte çözülmesi ihtiyacı da bu yüzyılda hissedilmiştir. Suç toplum sorunlarının en başında gelmekteydi. Farklı kültürel, dinsel, mezhepsel vb. Kitlelerin şehirlerden yoğunlaşması asayiş sorunlarına yol açmıştır.

Sanayi Devrimi'nin yarattığı sefalet ve işsizlik, bu kitlelerin bir kısmını hayatta kalabilmek için suç işlemekten başka çare bırakmayan durumlara itti. Adi suçlara ek olarak, bu güçlerin çeşitli toplu siyasi eylemleri de üst sınıfta korku yarattı. Bu sosyal koşullarda, bazıları bu kalabalık üzerinde sosyal kontrol sağlamaya çalışırken, diğerleri daha hümanist nedenlerle, düşünürler, araştırmacılar ve bilim adamları, suçu bilimsel olarak incelemeye ve çeşitli teoriler geliştirmeye başladılar. Suç kavramı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin Sulhi Dönmezer, suçu "toplumun yaşam koşullarına yönelik her türlü saldırı" olarak tanımlar. Özellikle Emile Durkheim, suçu "kolektif bilincin güçlü ve ortaya çıkan tutumlarını ihlal eden eylemler" olarak tanımlar. Bu tanımda suç, sosyolojik anlamda toplumun yarattığı toplumsal bilinç tarafından belirlenen davranış tiplerine aykırı davranışlardır. Suç, toplum kurallarının çiğnenmesi halinde ortaya çıkan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Suç, kanun koyucunun herhangi bir toplumda zararlı veya tehlikeli olarak kabul ettiği ve belirlediği fiil, davranış, tutum ve eylemdir. Suç, her toplumda ve her dönemde olmuş ve olacak bir olgudur. Suçun niteliği ve miktarı toplumların yapılarına göre değişmektedir. Aynı toplum içinde suçun mahiyeti ve yapısı zaman ve mekâna göre değişebilmektedir⁴².

Suç, tek bir sebebe indirgenemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte, sağlıklı kentleşme sürecinin olumsuz yönlerinden etkilenen bir olgudur. Suçun

⁴²Dönmezer, S. 'Kriminoloji', İstanbul, 1984, s. 34.

yapısal ve bireysel nedenleri birlikte değerlendirilmeli ve şehirlerin güvenliğini sağlamak, suçu daha etkin bir şekilde önlemek için çözümler önerilmelidir. Suçun nedenlerinin araştırılması şüphesiz sosyal, bireysel ve mekânsal faktörleri hesaba katan bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Suç, tarihin başlangıcından bu yana toplumların yüzyıllardır korkuyla karışık dikkatlerini, odaklarını ve karşı önlemlerini yönelttikleri toplumsal bir sorun olmuştur. Dolayısıyla evrensel bir olgu sayılabilecek suç, tarihin en eski zamanlarından beri var olmuştur ve var olmaya devam edecektir⁴³.

Suçlar, failerin amaçlarına, suçun işlenme nedenine ve toplumun suça tepkisinin şiddetine göre sınıflandırılabilir. Toplumsal değişme toplumsal ilişkileri değiştirdiğinde, suç oluşturan veya oluşturmaya başlayan yeni davranış türleri ortaya çıkmış ve daha önce suç sayılan davranışlar meşruiyet kazanmıştır. Aynı zamanda, halk hareketi için yeni yasaklar ve kısıtlı alanlar getirildi⁴⁴. Suç toplumsal sorunlardan biridir. Toplumsal sistemdeki baskın değerlere aykırı hareket etmek, toplumsal sorunlara neden olur. Aslında suç olgusunu açıklayabilmek için toplumda hâkim olan toplumsal sorunları bilmek gerekir. Suç ile diğer toplumsal sorunlar arasında yakın bir ilişki vardır. Özellikle bazı sosyal problemlerden dolayı suç artmaktadır. En genel anlamıyla suç, toplumdaki normlardan sapma olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle suç, diğer sapkın davranışların yanı sıra toplumun değer ve normlarından sapan bir faaliyettir.

Yasal açıdan bakıldığında, bir zaman suçu mevcut yasaların ihlali olarak tanımlanabilir. Ancak suç, kanun koyucunun cezai yaptırımını ile tanımlandığı için diğer sapkın davranışlardan farklıdır. Suç ve suç olgusu hakkında birçok yaklaşım ve teori geliştirilmiştir; Suçun sosyolojik boyutu yani sosyal psikolojik yönü, suçun tanımı, suçun sebepleri, suçun altında yatan bireysel ve toplumsal etkiler geniş ölçüde tanıtılmıştır. Temel olarak sosyal, sosyoekonomik ve bölgesel yerleşim perspektifinden yola çıkan bu çalışma, sanayileşme, düzensiz ve çarpık kentleşme ve göçün etkisiyle kent kaplıcalarında meydana gelen suç olaylarını inceleyerek farklı bir bakış açısı elde etmeyi amaçlamaktadır. Suç araştırmalarının bir kısmı suçun nedenleri, işlenme şekli, suçlunun

⁴³Hancı, İ. 'Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara, İç Göçler ve Çarpık Kentleşme', İzmir, 1999, s. 24-28.

⁴⁴İçli, T. 'Türkiye'de Suçlular', Ankara, 1992, s. 7-8.

çeşitli demografik ve sosyolojik özelliklerine odaklanırken, bir kısmı da cezaların etkililiği ve verimliliği ile ilgilidir. Suç, istenmeyen bir sosyal olgudur⁴⁵.

Lombroso, "belirli bir ülke ve zamanın örf, adet ve fikirlerine aykırı olan bir eylem suç sayılır" olarak belirtmiştir. Suçluluk üzerine en önemli araştırmaları yapan Durkheim'a göre suç; toplumun yaşam koşullarına yönelik her türlü saldırıyı ifade eder. Modern kriminolojiye göre suç kavramı ise dört farklı şekilde tanımlanabilir:

- Yasal olarak; ceza yasalarını ihlal eden insan davranışıdır (mazeretsiz kasten ihlal).
- Politik olarak; güçlü gruplar tarafından dayatılan ve ardından yasa dışı davranış olarak damgalanan bir yasadır.
- Sosyal olarak; bu sosyal düzeni korumak için bastırılması gereken anti sosyal bir davranıştır.
- Psikolojik olarak; bu bir tür sosyal uyum bozukluğudur, yani davranış bozukluğu sorunudur.

2.2 Suçluluk Davranışlarının Özellikleri

Balcıoğlu Suçluluk davranışlarının özelliklerini şöyle açıklıyor:⁴⁶

- “*Aşırı İtaatsizlik ve Direniş*”: Çocukların itaatsizliği ve direnişi, ebeveynler çocuğun yanında tartışır, okulun ve arkadaşların etkisi altında kalabilmesidir.
- “*Ana Baba ve Diğer Otorite Düşmanlığı*”: Çocuğun gelişimine ve çevresine göre değişir. Anne baba tutumlarını öğrenir ve birebir gerçekleştirir. Kim suçlu çocuğa haksızlık ettiğini düşünürse, bu yetki ona karşı yükselir. Öğretmen vurursa otorite yükselir, polis, savcı, hâkim kötü davranırsa karşıt otorite oluşur.
- “*Yalancılık*”: Bizzat başkalarını aldatmaktır. Yalancılık, aşırı bencillik ile yakından ilgilidir.
- “*Hırsızlık, Sahtekârlık*”: Suç öğrenilmiş davranışlardır. Çocuklar büyüdüleri ortamda yanlış davranışları öğrenir. Anne ve babasından kolay para kazanmanın yollarını

⁴⁵ İçli, T. ‘*Adam Öldürme Olayında Sosyoekonomik ve Kültürel Faktörlerin Önemi*’, Ankara, 1987, s. 21.

⁴⁶ Balcıoğlu, İ. ‘*Şiddet ve Toplum*’, İstanbul, 2001, s. 44.

öğrenen çocuk hırsızlık gibi suçları rahatlıkla gerçekleştirir. Kendisi bunu yapmak istemese de koşullar bunu yapmasına zorlar.

- “*Evden Kaçma*” : Evdeki sıkıntı ve problemler, çocukların yeteri ilgi görmemesi ve sevilmemesi aileden uzaklaşmasına sebebiyet verebilir. Ceza korkusuyla kendisine kötü davrananlardan intikam alarak evden kaçması gözlemlenebilir. Anne babanın boşanması da buna örnek gösterilebilir. Özellikle Moğolistan’daki sokak çocuklarının çoğunluğu bu yüzden evden kaçmaktadırlar.

- “*Okuldan Kaçma*” : “Başarısız olan çocuklar, mutlaka okuldan kaçar”; gibi görüşler ve öğretmenlerin öğrencilere kötü davranıp şiddet uygulaması durumlarından kaynaklanmaktadır.

- “*Saldırganlık ve Yıkıcı Davranış*” : Maddi sıkıntılardan kaynaklı olabilir. Çocukların anne ve babasından alamadıkları paraları başka çocukları döverek alma eylemidir. Olumsuz her türlü ortam bu davranışı tetikler. Bu durumda herkese sürekli sataşmak ister.

- “*Anomie*” kelimesi kuralsızlık ifadesidir. Anomi kuvvetli olursa, ekonomik sıkıntılar söz konusudur.

- “*Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı*” : Çocuk bu davranışı genelde aileden öğrenir ve baba burada rol modeldir. Eve her akşam sarhoş gelen baba bu eylemi çocuğa öğretmiş olur. Çocuklar her zaman anne ve babasını örnek alır. Bunun yanı sıra arkadaş ortamında da bu eyleme başlama sıklıkla görülmektedir. Okul ve ev yakınlarında bar, içki satılan yer çıkışlar çok bulunması,

Uyuşturucu bağımlılığında etkenler:

- Önceden hazır olmak (doğuştan eğilim göstermek)
- Toplum şartları
- Zihinsel gerilik ve bedensel hastalıklar

- “*Cinsel Davranış Bozuklukları*” : Ciddi bir toplumsal değer kaynağıdır. Evlilikten önce cinsel ilişki gençlerin büyük problemleri arasındadır. Cinsel sapıklık en yaygın suçlar arasındadır. Yine ailedeki yetiştirilme tarzı, çocuğun sürekli homoseksüel kişi ile bir aradan olması onu heteroseksüel olgunlaşmayı gösterememesine sebep olabilir.

Maguin ve Loeber (1996), çocuk suçluluğuna ilişkin birçok çalışmayı istatistiksel olarak analiz etmiş ve sosyoekonomik durum bağımsız bir değişken olarak ele alındığında, düşük okul başarısının suç işlemenin bir yordayıcısı olabileceğini bulmuştur. Bu veriler ışığında, eğitim düzeyi düşük olan çocuklar diğerlerine göre daha sık, daha ciddi, daha şiddetli ve daha ısrarlı bir şekilde suç işlemeye eğilimli olabilmektedirler⁴⁷.

2.3 Suç Olgusunu Kavramaya Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Suçu anlamaya çalışan bazı sosyal bilimciler, insan doğasını suça neden olan faktörlerden biri olan özel bir olgu olarak görmektedirler. Bu durumu açıklamak için iki farklı bakış açısı vardır. Birincisi, suçun gelişmesinde tek etkili faktörün insan doğası olduğudur. Dolayısıyla suç işleyen ve toplumsal kuralları çiğneyen bireyler bunu kendi saiklerini tatmin etmek için yaparlar. Bu güdülere örnek verecek olursak;

- Kişisel psikolojik ödüller; stres, gerginlik, acı gibi duygulardan kurtulmak
- Ekonomik ödüller; Mal, nakit ve hizmet verilmesi.
- Sosyal ödüller; Saygınlık sağlamak,
- Politik ödüller; Sistemde yer alabilmek veya sistemi yönlendirmek gibi durumlar.
- Dini ve ahlaki ödüller; dini inançları yerine getirebilmek ya da kaçınabilmek durumu⁴⁸.

2.3.1 Biyolojik Yaklaşımlar

Bu tür yaklaşımlar, suç işleyenlerin biyolojik açıdan genel nüfustan daha aşağı seviyede olduğunu iddia eder. Sokullu-Akıncı, bu teorilerin popülaritesini basitliklerinden dolayı açıklıyor. Benzer şekilde Reckless, kalıtım yasalarını inceleyen biyolojinin (genetik) doğuşundan ve uygulamalı öjeni (yetiştirme) biliminin gelişmesinden sonra insanı açıklamada kalıtsal faktörün büyük ölçüde vurgulanmaya başladığına dikkat çekiyor⁴⁹.

Biyolojik yaklaşımın ilk savunucularından biri olan Lombroso'ya göre, suçlular biyolojik olarak anormal insanlardır ve doğuştan biyolojik ve genetik kusurları vardır.

⁴⁷ Sezer, S., Kahya, O., & Yıldırım, K. (2022) Eğitim ve Suç. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(2), s. 441-452.

⁴⁸ İçli, T. 'Toplumdan Kopuş; Suç ve Şiddet', Ankara, 2002, s. 632.

⁴⁹ Reckless, W. 'Criminal Behavior', New York- London, 1940, s. 182.

Suçluları suç veya kabahat işlemeye iten baskın güç, burada bahsedilen kalıtsal genetik hastalıklardır. Bununla birlikte, suça temelde basit ve indirgemeci yaklaşım çok eleştiri almıştır. Muhtemelen tartışılan tez, suç ve suçluluğun bu kadar basit bir olgu olmadığıdır. Lombroso'ya göre insanların suçu kalıtsal miraslarıyla açıklanabilir. Yani bazı insanlar suçlu olarak doğarlar. Toplumun veya sosyal düzenin suçluları olarak adlandırılan bu insanlar, doğuştan bazı fizyolojik anormalliklere sahiptir. Bu anomalilerden bazıları kısa boylu olmak, sert gözler, daha küçük bir kafatası, yüz asimetrisi, çenede daha fazla kemik, normal kollardan daha uzun gibi fiziksel anomaliler, tat ve acıya karşı daha az hassasiyet ve daha yüksek oranda solaklıktır. Biyolojik anormallikler, yeteneği daha etkin kullanma ve karşı cinse ait daha fazla özellik görme gibidir. Sadece bu da değil, Lombroso, bu genetik yapıya ve profile sahip insanların da ahlaki bir eksiklikten muzdarip olduğunu savundu⁵⁰.

Lombroso'nun öğrencisi olan Enrico Ferri suçun nedenlerini açıklamada sosyal faktörleri dikkate alma noktasında öğretmeni Lombroso'dan daha fazla ilerleme kaydetmiş gibi görünüyorsa da düşünceleri son tahlilde antropolojik öğeye ağırlık verdiğini göstermektedir. Ancak, bu faktörlerden birinin suçun niteliğine bağlı olarak ağırlığı arttırabileceğini de kabul etmiştir. Aslında Ferri'ye göre basit bir mal suçu olarak işlenen hırsızlık söz konusu olduğunda sosyal faktör daha fazladır⁵¹.

Suç ve suçluluğun nedenlerini biyolojik yollarla açıklamaya çalışan sosyologlar çok eleştiri aldı. Ana argüman, suç ve kabahatin bu kadar kolay açıklanamayacağıydı. Ayrıca bu tezler bazı saha çalışmaları ile karmaşık hale getirilmiştir. Örneğin, Charles Goring'in 12 yıl boyunca İngiliz hapishanelerinde yaptığı 3.000 farklı suçlu anketi vardır. Bu araştırmaları sonucunda suçlular ve suçlu olmayanlar arasında belirgin bir fiziksel fark olmadığı sonucuna varmıştır. Goring'in bu çalışmada üniversite profesörlerini ve öğrencileri kontrol grubu olarak kullanması, biyolojik bir yaklaşımı savunan sosyal bilimciler için daha da önemlidir⁵².

Ancak İtalya'daki mala yönelik suçlar ile kişiye yönelik şiddet suçlarının oranlarını karşılaştıran Ferri, ırksal önyargıyı savunarak kendi görüşleriyle çelişiyor. Ferri'ye göre kuzeyden güneye mala yönelik suçların sayısı azalırken, kuzeyden güneye sıcak kan ve kas gücüne dayalı suçlar artıyor. Ona göre bu durumun nedeni, kuzeyde

⁵⁰ Sokullu, R. 'Kriminoloji', İstanbul, 2009, s. 158.

⁵¹ Ferri, E. 'The Positive School of Criminology: Three Lectures', Chicago, 1908, s. 14-15.

⁵² Dönmezer, S. 'Kriminolojide Suç ve Suçun Niteliği', İstanbul, 1994, s. 32.

yaşayanların daha medeni Yunan, Alman ve Anglo-Saksonların kanına sahipken, güneyde barbar Arapların kanının bulunması, örneğin Sicilya'da bulunmasıdır. Ekonomik koşullardaki farklılık, ırkın zekâsı ve enerjisi nedeniyle daha yetenekli ve daha iyi olan ırkın uygun fiziki çevre koşullarını kullanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi Ferri, üç ayak teorisinde antropolojik faktöre, özellikle de ırka vurgu yapmakta ve sosyal faktörleri ortadan kaldırarak onları ırka bağlayarak onları bir nedenden çok bir sonuç haline getirmektedir. Üstün ırkların hırsızlığa yatkın olduğunu da ifade etmiştir.

2.3.4. Psikolojik Yaklaşımlar

Bu yaklaşım, zekâ geriliği veya zihinsel stres ve hastalık durumlarında suçun nedenlerini arar. Özellikle 20. yüzyılın başından itibaren suçun sebeplerini araştırırken suçluların psikolojik durumları ilgi çekici hale gelmiştir. Aslında, bazı araştırmalar, bazı suç davranışlarının kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Ancak bu örneği destekleyen örnekler oldukça sınırlıdır. Bu nedenle çoğu sosyal bilimci, insanları suç işlemeye iten nedenler arasında zekâ geriliğini gösteren araştırmalardaki tutarsızlıklar nedeniyle psikolojik yaklaşımlara şüpheyle yaklaşmaktadır. Psikolojik yaklaşımlar suçun nedenlerini ağırlıklı olarak zekâ geriliği veya ruh sağlığı sorunları ve hastalıklarında arar. 20. yüzyılın başından itibaren suça ve suçluya odaklanarak ele alan araştırmacılar dikkatlerini bedenden psikolojik süreçlere kaydırmaya başlamışlardır. Goddard, genç suçlular üzerinde yaptığı psikometrik testlere dayanarak, tüm suçlular arasında en azından yarısının zihinsel engelli olduğu sonucuna vardı. Ancak Goddard, bu hastalığın sebebinin kalıtım olduğunu düşündüğü için, ona göre belirleyici olan psikoloji değil biyolojidir. Bu açıdan biyoloji teorilerine yaptığımız eleştiriler burada da geçerlidir. Bununla birlikte, suç ve istihbarat arasındaki ilişki üzerine daha sonra yapılan araştırmaların karışık sonuçlar verdiği ve günümüzde kriminologların kendilerini suçlu zihinsel geriliğin bir nedeni olarak gören yaklaşımlardan uzaklaşma eğiliminde oldukları belirtilmelidir. Örneğin Murchison, ABD Ordusu askerlerinin ve mahkûmların zekâsını karşılaştırdı ve mahkûmların ortalama olarak daha zeki olduğu sonucuna vardı⁵³.

Akıl hastalığı veya kişilik bozuklukları, suçu açıklamak için psikolojik yaklaşımlar tarafından kullanılan başka bir faktördür. Bu bakımdan öncelikle ruhsal hastalıkların sınıflandırılmasında iki ana grubu oluşturan psikozlar ve nevrozlar ayırt edilmelidir:

⁵³ Murchison, C. 'Criminal Intelligence', 1926, s. 203.

- i. Nevrozlar kişisel ve sosyal işlevsellikte sınırlı bozulma ve uyumsuz kaçınma davranışı gösterirken, psikozlar kişiliğin parçalanması ve gerçek dünyayla ilişkilerde önemli bozulma gösterir.
- ii. Nevrozlarda çeşitli fiziksel ve psikolojik belirtiler olmakla birlikte sanrılar, duygusal ve işlevsel anormallikler görülmez.
- iii. Nevrozlarda bazen yer ve kişi arasında oryantasyon bozukluğu olan insanlar görülse de psikozlarda oryantasyon bozukluğu genellikle tamamen ortadan kalkar.
- iv. Nevrozlarda kişi tutarsız davranışlarının farkında olsa da psikozlarda bu durum ortadan kalkar.
- v. Psikoz ile kendiniz ve başkaları için tehlikeli olabilecek daha birçok davranış vardır.
- vi. Psikozlar, biyokimyasal işlevlerdeki bozukluklar ve aşırı stres nedeniyle kişiliğin bozulması olarak ortaya çıkar⁵⁴.

Freud'un psikanalitik yaklaşımı, nevrozlar ve norm ihlalleri arasındaki bağlantıları açıklamak için yararlıdır. Freud'un psikanalitik teorinin gelişimindeki çıkış noktası, hastaların semptomlarının nedeninin, histerik hastalarla klinik deneyimlerin bir sonucu olarak hastaların önceki travmatik deneyimlerinde yattığını gözlemlemesiydi. Bu bastırılmış deneyimler, belirli koşullar altında çeşitli şekillerde tezahür eder. Nevrozlar, bu arzuların başarılı bir şekilde bastırılmadığında ve belirli koşullar altında kendilerini farklı şekillerde tatmin edemedikleri için ortaya çıkar⁵⁵.

Bilinç-bilinçdışı- bilinçaltı ve *ego-süperego* kavramlarının kısa bir açıklaması Freud'un teorisini açıklayacaktır. *Bilinç*, insanların muhakeme kullandıkları, *bilinçdışı* dış dünyadan elde edilen ve uyarı ile içgüdülerin, *bilinçaltı* ise yaşam enerjisinin depolandığı ve bastırılan duyguların depolandığı alandır⁵⁶.

2.3.5 Marx ve Engels

Marx ve Engels, suç olgusuna odaklanan herhangi bir çalışma yapmamış olsalar da eserlerinin birçoğunda suça çeşitli bağlamlarda atıfta bulunmuşlar ve suçu sınıflı toplumun bir ürünü olarak keşfetmişlerdir. Engels, İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu (1845) adlı çalışmasında, artan suçu işçilerin yaşam koşullarına göre analiz etti. Bu

⁵⁴ Geçtan, E. 'Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar', İstanbul, 1992, s. 180.

⁵⁵ Freud, S. 'Two Short Accounts of Psycho-Analysis', London, 1962, s. 31-87.

⁵⁶ Özcan, M. T. 'Hukuk Sosyolojisine Giriş' s. 87-88.

analize devam etmeden önce, toplumun pek çok üyesini ölebilecekleri kadar elverişsiz koşullarda yaşamaya mahkûm ettiği bir sistemde cinayeti tanımlamanın ahlaki ikiyüzlülüğüne işaret ediyor.

Marx ve Engels'e göre toplumsal eşitsizliğe maruz kalan işçi sınıfı, toplumsal düzene karşı suç işleme şeklinde bir tepki ortaya koymaktadır. Buradan destekledikleri bir diğer çalışma ise sanayi devriminde doğup sömürülen işçi sınıfının mülkiyete karşı suç işlemesidir. Marx ve Engels, işçi sınıfının eşitlik için çabaladığını ve durumun zaten böyle olması gerektiğini savunuyorlar. Engels'e göre kapitalist endüstriyel gelişme, işçi sınıfının sefaletini yarattı. Bu koşulların yalnızca ahlaki yozlaşma, artan suç ve zina ile sonuçlanacağını savundu. Suçun kökenini toplumsal sistemdeki eşitsizlik ve kapitalizmin yol açtığı ahlaki yozlaşmaya göre inceleyen Marx ve Engels, bugüne kadar suçla ilgili birçok araştırmaya ilham kaynağı oldu. Marx'ın kapitalist sermaye, emek ve endüstri analizleri, daha sonraki kriminolojik ve sosyolojik çalışmalar için teorik bir kaynak haline geldi⁵⁷.

⁵⁷ Gölbaşı, S. 'Kentleşme ve Suç: İstanbul'un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Analizi', İstanbul, 2007, s. 44.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZLİ KARŞIYAKA YERLEŞKESİ ÖZELİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SUÇ İLİŞKİSİ

3.1 Kentsel Suçun Tanımı

Kent, gelişmiş bir yaşamın tüm gereksinimlerini içinde barındırdığı için yaşanacak bir yer olarak insanlar arasında popülerdi. Bu seçim çoğunlukla ihtiyaca dayalıdır. Şehirler göçmen hareketleriyle tıklandıkça, sosyal kontrolün gerilediği bir yer haline gelmiştir. Kentleşme, 21. yüzyılın ekonomik, siyasi ve sosyal olaylarının ana temalarından biridir ve 20'ye yakın gelişmiş ülkenin nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Kentleşme ve suç arasındaki bağlantı, kentsel nüfus artışının genel olarak suça zemin hazırlayan fırsatlara sahip olması ve bu açıdan bakıldığında suçluları çekmesi ile açıklanabilir. Bunların en başında ekonominin şehirlerde yoğunlaşması, sosyal kontrol ve yönetimin gerilemesi, sosyal bağlılığın zayıflaması ve şehirlerde kâr amaçlı mülkiyet suçlarının yüksek düzeyde olması ile açıklanabilir⁵⁸. Durkheim, kentleşmenin suç ve suçluluğu kaçınılmaz olarak artırdığını alenen tartışan ilk yazarlardan biriydi. Sanayi Devrimi'nin neden olduğu hızlı kentleşme ve nüfus artışı, kentlerdeki suç tanımlarının ve suç profillerinin değişmesine neden olmuştur. İngiltere'ye gelince, ekonomik eşitsizlik nedeniyle ahlaki çürümenin suçun nedenlerinden biri olduğunu savundular. Suç ve mekânı uzlaştırmak isteyen sosyal bilimciler, alt sosyoekonomik bölgelerin yüksek sosyal ve ekonomik beklentileri ile suçun genel olduğu inancının, günümüz kentlerinde fırsat eşitsizliğinin olduğu, sosyal adaletsizliğin toplumsal öfkeye dönüştüğünü ve bu öfkenin sosyal düzensizliği getirdiğini savunurlar. Shelley, Almanya ve Fransa'da post-endüstriyel suç ve suç üzerine yaptığı araştırmasında, sanayileşme ile suç arasında doğrudan negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır⁵⁹.

Köyler, nüfusun sınırlı olduğu, sosyal kontrolün en üst düzeyde yaşandığı, sosyal ilişkilerin yüz yüze yaşandığı yerleşim birimleridir. Ancak özellikle sanayileşmeden sonra şehirler köylerden ayrılmaya başladı. Dolayısıyla suçlar da şehirlere göre farklılık göstermekte ve sosyal ilişkilerin bozulması ve anonim yaşam gerçeği ile değişmektedir. Suçun kaynağı ve nedeni olarak doğrudan şehirleri işaret eden herhangi bir kaynak veya

⁵⁸ Yıldırım, A. 'Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri', Ankara, 2004, s. 76.

⁵⁹ Ulutürk, B. 'Kentleşme ve Suç İlişkisi: Adana ve Çanakkale Araştırması', Ankara, 2006, s. 98.

çalışma bulunmamakla birlikte, şehirlerde daha fazla suç işlendiği istatistiksel bir gerçektir. Ancak kentlerde suç, köyler arasında hem nitelik hem de sayısal farklılık açısından farklılık göstermektedir. Köylerde genel olarak şehirlere göre daha az mala karşı suç işlendiği söylenebilir. Çünkü köyün sosyal kontrol mekanizması başkalarının malına zarar verilmesini kabul etmez. Aynı duruma dayanarak, şehirlerde mala yönelik suçları önleyici etkisi olan tamamen yok olan bir sosyal kontrol mekanizması vardır. Maddi imkânların ve imkanların çokluğuyla doğrudan bağlantılı olarak, mala yönelik suçların sıklıkla şehirlerde işlendiği sonucuna varılabilir. Diğer bir deyişle, kentsel suç tanımının bir niteliği olarak, yoğunlukla mala karşı işlendiği söylenebilir. Öyle ki, çoğu il araştırmasında mala karşı işlenen suçların sayısı, kişilere karşı işlenen suçlardan çok daha fazladır. Bu duruma birçok faktör katkıda bulunur. Bu faktörlerin en önemlisi, teknolojik imkânlar geliştikçe suçun kolaylaşması ve suçların ortaya çıkarılmasıdır.

3.2 Kentleşme ve Suç İlişisine Yönelik Sosyolojik Kuramlar

Ülkemizde suç çok güçlü bir şekilde arttı. Suçtaki artış, soruşturma ihtiyacını gösteriyor. Bu alanda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Suçtaki artışın ele alınması, suçun artmasına katkıda bulunan çeşitli siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin anlaşılmasını gerektirir. Türkiye'de suç oranlarının artmakta olduğu konusunda bir fikir birliği olsa da bu artışın belirli kaynakları konusunda oybirliği ile bir anlaşma yoktur. İşsizlik, küreselleşme, ekonomik krizler, enflasyon, yoksulluk, sürdürülemez kentleşme, eğitim düzeyleri ve yetersiz kamu hizmetleri gibi birçok faktör suçun tırmanmasında rol oynayabilir. Araştırma kapsamında il nüfus büyüklüğü, kentleşme düzeyi, kent gelişim endeksi, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla, nüfus yoğunluğu, göç ve suç oranları arasında pozitif korelasyon olduğu gözlenmiştir. Türkiye'de daha gelişmiş, GSYİH payı daha yüksek, nüfus yoğunluğu daha yüksek ve önemli göç yaşayan kentleşmiş şehirler daha yüksek suç oranlarına sahip olma eğilimindedir. Kısmen, sağlıksız kentleşmenin suçu artırdığı söylenebilir. Büyük ve göçmen şehirlerde on bin kişi başına yüksek suç oranı, bu şehirlerde sosyal kontrolün zayıfladığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu genel sonuçların ötesinde, önemli sapmalar da vardır. Bu özelliklere sahip olmayan şehirler örneğin Tunceli gibi, ülkedeki en yüksek suç oranına sahip olabilirler⁶⁰.

⁶⁰ Karasu, M. 'Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi', Ankara, s. 255-283.

3.2.1 Ekonomik Koşullar ve Suç

Willem Bongger tarafından yazılan *Criminalite at Conditions Economiques* (1905), suçu ekonomik koşulların bir sonucu olarak analiz etti ve bu yönde araştırmalar başlatarak Marksizmi suç konusuna benzersiz bir şekilde uyguladı. Kentleşme sorunu Bongger'ın çalışmalarının merkezinde yer almasa da Bongger'ın kapitalist üretim tarzının insanlarda yarattığı bencil kişilik yapısından yola çıkan fikri, kırsal toplumdaki çok kentli bir toplumu akla getiriyor. Ayrıca suç ve kentleşme ilişkisi Bongger'ın çalışmasının bazı kısımlarında bu görüşü desteklemektedir. Bongger'e göre, sosyal bir birim oluşturan bir insan topluluğu içinde, iktidardaki herkesin ve dolayısıyla grubun bir kısmının veya özel olarak yetkilendirilmiş kurumların çıkarlarına zarar veren, ahlaki kınamadan daha ciddi cezalandırılabilir eylemlerdir. Bu nedenle Bongger'e göre suçların nedenlerini bulmak için, bir bireyin neden sosyal bir birim oluşturduğu kişilerin çıkarlarına zarar veren eylemlerde bulunduğu sorusunun sorulması gerekir⁶¹.

Bongger'a göre, ilkel toplumlardan modern toplumlara doğru egoizmden özgeciliğe doğru bir evrimsel sürecin olduğu görüşü ancak görünüşte doğrudur. Bu görünümün nedeni, bencilliğin artık daha az şiddetli olmasıdır. İlkel toplumlarda insanlar zorla soyulurken, kapitalizmde sömürülenler yoksulluk üzerinden tüm güçlerini sömürülenler için kullanırlar. Burjuvazi, işçilere karşı duyduğu bu duygularla kendi sınıfıyla rekabet eder. Bu rekabet duygusu, suç sayılan eylemler de dâhil olmak üzere her yönden rekabeti aşmaya çalışarak sonuçlanır. Burjuva grubu, her türlü işten muaf olan, asalak gibi yaşayan, işsiz yaşadığı için hemcinsleriyle hiçbir ahlaki bağı olmayan ve bu nedenle ahlaki açıdan yozlaşmış olan gruptur. Son olarak, Bongger'ın burjuvazinin serbest meslek grubu olarak adlandırdığı küçük burjuvazi vardır. Sanat ve bilim ürünleri de meta haline geldiği için değişimin bencil etkisi burada da geçerlidir. Bu mesleklerde çalışan insanlar ideallerine göre değil, onlara karşı çalışırlar. Bongger buna "akıllı fahişelik" diyor⁶².

Bongger'a göre suç, şehirlerde kırsal alanlara göre daha yüksek olma eğilimindedir ve bunun nedeni suçun yayılmasıdır. Bongger, bu durumu dikkatli bir taklitle açıklıyor ve şehirlerde suçun daha bulaşıcı olmasının sebebinin, şehirlerdeki insanların başkalarıyla daha fazla temas halinde olması olduğunu buluyor. Aynı zamanda şehirlerdeki suç artışının tek sebebinin taklit olmadığını, şehirler arasındaki büyük zenginlik farklılıkları ve şehirlerde en savunmasız yaş gruplarının artması gibi başka faktörlerin de olduğunu

⁶¹ Bongger, W. '*Criminality and Economic Conditions*', London, 1969, s. 25-26.

⁶² Mehmet Tefvik Özcan, '*İlkel Toplumlarda Toplumsal Kontrol*', İstanbul, 1998, s. 210-239.

belirtiyor. Tarde'yi de eleştiriyor ve taklidin suçu açıklamada bağımsız bir faktör olarak kabul edilemeyeceğini, insanların bencil olmayan davranışları taklit etme eğiliminde olduğunu ancak günümüz kapitalist toplumunun bencil eğilimleri pekiştirdiğini ve bencil davranışların taklit edilmesini teşvik ettiğini iddia ediyor⁶³.

3.2.2 Kent Ekolojisi ve Sosyal Çözülme (Chicago Okulu)

1892'de Chicago Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü kurulmuş ve bu bölümde yapılan araştırmalar, farklı yaklaşımlar olsa da Chicago Okulu tarafından beğenilmiştir. 1898-1930 yılları arasında göç nedeniyle nüfusu ikiye katlanan Chicago şehrinde kurulan bu departman, doğal olarak kentsel sorunlara odaklandı. Bu kentsel sorunlar arasında suç en önemli sorunlardan biridir. Chicago Okulu'nda değerlendirilen sosyologların görüşleri tamamen homojen değildir. Park'a göre, büyük şehirlerdeki suçtaki artış, öncelikli grupların yüz yüze kontrolü üzerindeki yerel sadık kısıtlamaların zayıflamasından kaynaklanıyor olabilir; bu bağlamda, nüfus hareketliliğini ve bu hareketliliğin nüfus artışına ne derece bağlı olduğunu incelemek gerekmektedir. Ayrıca, iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesiyle mahalle anlamını yitirse bile, göçmenlerin ve farklı etnik grupların gettolarda birikmesi, mahalle duygusunun ırksal karşıtlıklar ve sınıfsal çıkarlar şeklinde parçalanmasına yol açmaktadır. Suç bölgeleri, suçluların toplandığı şehirlerde de oluşur. Bu nedenle araştırma konuları, hangi suçların hangi alanlarda daha yaygın olduğunu içermelidir⁶⁴.

Park, modern kentin öncelikle ticari bir yer olduğunu ve varlığını pazara borçlu olduğunu göstermektedir. Endüstriyel rekabet ve iş bölümü, insani gelişmenin arkasındaki itici güçler olarak yaygın olarak kabul edilmektedir. Ancak bu güçler ancak para ve piyasaların varlığı gibi ticareti mümkün kılan bir ortamda gelişebilir. Şehir, bireylerin benzersiz yeteneklerini ve yeteneklerini sergilemeleri için bir platform görevi görüyor. Park'a göre kişisel rekabet, her rol için en uygun bireylerin seçilmesini sağlıyor. Bu tür rekabet koşullarında başarılı olmak rasyonel yaklaşımlar, teknik kaynaklar ve mesleki beceriler gerektirir. Mesleki yeterlilik, sırayla, eğitim ve doğal yeteneklerin bir kombinasyonuna dayanır. Sonuç olarak, kişisel ayrımlar, aile bağları, yerel ittifaklar, kast sistemleri ve sosyal statü üzerine inşa edilmiş bir sosyal düzenin yerini mesleki çıkarlara dayalı bir düzen almıştır. Bu değişimin doğal bir sonucu olarak, yakınlık, kişisel ilişkiler

⁶³ Ibid, s. 84-85.

⁶⁴ Park, R. *The City: Suggestions For The Investigations of Human Behavior in the Urban Environment*, Chicago, s. 1-46.

ve komşuluk gibi insanlık bağları üzerine kurulan dernekler, ortak çıkarlar etrafında örgütlenen derneklere yol açmıştır. Bu nedenle, uzmanlaşmış grupların ve sınıfların özelliklerini ve ilişkilerini kentsel bağlamda incelemek esastır.⁶⁵

Chicago Okulu, araştırmalarında iki yöntem kullandı: Birincisi, suç istatistiklerinin ve nüfus sayımı gibi resmi verilerin kullanılması. Fakir ve suç oranı yüksek bölgeleri tespit ettiler ve bu harita ve grafikler üzerinden toplumsal gerçeği gözlemleyerek suçun nedenlerine dair önemli bir gerçeği ortaya çıkardılar. Bunun gibi bazı mahalleler, farklı etnik grupların gelip geçici olarak bu bölgelerde kalmasına rağmen, daha fazla suçu teşvik etti. Bir diğeri ise biyografik ve vaka çalışması yöntemlerini kullanmasıdır; bu şekilde suçun psikososyal süreci ortaya konulabilir. Bu nedenle araştırmacılar, denekleriyle etkileşime girdi ve bir arada var oldu; bu sayede suçluların günlük yaşamları ve kişilikleri kendi çevrelerinde daha iyi incelenebilir. Suçlunun yaşadığı ortam farklı olabilir; bu, "insan ekolojisi" terimini ve ayrıca bitki ve hayvanların doğal ortamlarında incelenmesini doğurdu ve Chicago okulu aynı zamanda "ekolojik okul" olarak da adlandırıldı. Chicago Okulu'nun yürüttüğü "yaşam tarihi" çalışmaları, ekolojik bölgelerin toplumsal yaşam üzerindeki etkisini açıklamada önemliydi. Öte yandan, bu toplumsal ilişkilerin bozulması, toplumsal çözülmeye yol açıp; Suçluluk yarattığı ortaya çıktı⁶⁶.

Chicago Okulu teorisyenlerinin suç çalışmaları, ekolojik yaklaşım biçimlerine dayalı olarak geliştirdikleri kentsel araştırmalara paraleldir. Chicago şehri, çok fazla göç alan ve aynı zamanda yüksek suç oranına sahip sorunlu bir şehirdir. Chicago okulunun şehrin sorunlarının çözümüne dâhil olduğu bilinmektedir. Bu endişeler nedeniyle adli soruşturmaya yöneldiler. Ekolojik bir yaklaşımı benimsedikleri için suçu şehrin doğal yapısının (yerleşim alanı) bir özelliği olarak gördüler. Burgess'in tipolojisi ele alınarak, şehrin alanları ve bu alanlardaki suç incelenmiştir. Suçu, bölgelerin etnik heterojenliği, nüfus değişimi ve yerleşim bölgelerindeki hareketlilik gibi faktörler açısından açıklamaya çalıştılar.

Chicago Okulu sosyologlarının kent çalışmalarına yönelimi, üniversitenin kurucu şehri olan Chicago'da kentleşmenin yol açtığı sorunlarla ilgilidir. Chicago, hızlı nüfus artışı ve etnik heterojenlik yaşadı. Bir sanayi ve ticaret merkezi olması nedeniyle çok fazla göç alır ve göçmenlerin çoğu diğer ülkelerdendir. Şehirde suç oranı yüksektir. Tüm

⁶⁵ Ibid, s. 12-15.

⁶⁶ Demirbaş, T. 'Kriminoloji', Ankara, 2009, s. 37-48.

bu nedenler dönemin sosyologlarını kent araştırmalarına yöneltmiştir. Chicago Okulu'nun kentsel çalışmaları, yakın zamana kadar kentsel çalışmaları etkiledi. Burgess'in kent kuramında kullandığı Chicago kentinin gözlemlenmesiyle gerçekleştirilen kent tipi, kentleşme analizinde en çok benimsenen ve kullanılan tipolojilerden biridir. Chicago Sosyoloji Okulu'nun çalışmaları her zaman kentsel terimlerle açıklanabilir. Chicago Okulu'ndan şehrin birbiriyle ilişkili iki görüntüsü özellikle dikkate değerdir. Birincisi, kent merkezini çevreleyen mahalle ve mahallelerin dağılımına dayalı ekolojik bir yaklaşımdır. Bir diğeri, Louis Wirth'in "kentleşme bir yaşam tarzıdır" görüşüdür ve bu, bir dereceye kadar kentsel yaşamın evrensel özelliklerini belirleme sorununu içerir⁶⁷.

Chicago okulunun öncelik ettiği bir başka yaklaşım da Louis Wirth'in kent yaşamının küresel özelliklerini belirleme sorununu bir ölçüde içeren "kentleşme bir yaşam tarzıdır" görüşüdür. Wirth, şehirlerin üç ana özelliğini tanımlar: nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve kentsel heterojenlik. Wirth'e göre, bu kriterler resmidir ve bu sonuçların gelişimini birçok faktör etkiler. Köy ve şehir, sürekliliğin iki ucundadır ve bu süreçte aralarındaki farklar farklıdır. Kentsel yaşam tarzlarının şehirlerde bulunabileceğini ve bu tür kentsel yaşam tarzlarının şehirlerin ötesine geçebileceğini kabul ediyor. Ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesinin kasabanın ve şehrin devamlılığını sağladığını vurgular. Wirth'e göre şehrin hâlâ sakinlerine özgü bir yaşam tarzı var. Şehirde, insanların başkalarıyla olan ilişkileri parçalı, kısa temaslardır. İnsanlar bu ilişkileri kendi çıkarları için değil, bir amaca ulaşmak için bir araç olarak görürler. Ona göre, entegre bir toplumdaki yaşam nedeniyle insan, manevi değerler ve iş birliği duygusu gibi kendi niteliklerinden izole edilmiştir. Wirth'e göre ekolojik açıdan bakıldığında kalabalık ve yoğun bir yerleşimin öne çıkması ve belirli özellikler kazanması kaçınılmazdır. Bitkilerde ve hayvanlarda olduğu gibi, işlevlerin farklılaşması, daha fazla insanın nispeten küçük alanlarda bir arada yaşamasını sağlar. Bu çalışmalardan esinlenen Chicago Okulu'nun suç coğrafi alanla ilişkilendirerek açıklaması, şehrin yüksek suç alanlarının yenilenmesine yönelik araştırmaların kabul görmesine katkıda bulunmuştur⁶⁸.

Wirth tanımında belirttiği üç niteliği, büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliği tek tek analiz eder:

i) Nüfusun büyüklüğü: Büyük bir popülasyon aynı zamanda farklı bireylerden oluşan bir popülasyon anlamına gelir. Nesiller arası akrabalık, komşuluk ve birliktelik

⁶⁷ Sezal, İ. 'Şehirleşme', İstanbul, 1992, s. 26.

⁶⁸ Keleş, R. (2022). Kentleşme Politikası (19. Baskı), Ankara, 2022, s. 98.

duyguları, nüfusu çok farklı kökenlerden gelen bireylerden oluşan bir kentsel çevrede zayıflar ve hatta kaybolur. Kentsel çevrede rekabet ve formel kontrol mekanizmaları, kırsal toplumu bir arada tutan bağların yerini alır. Nüfus artışı, topluluk üyelerinin birbirlerini kişisel olarak tanıma olasılığını azaltır. Kasaba halkı sınırlı rollerde karşı karşıya gelir. Geçim kaynakları kırsal kesimdeki insanlardan daha çok insanlara bağlıdır ve bu nedenle örgütlü gruplarla daha fazla temas halindedirler. Ancak belirli insanlara daha az bağımlıdırlar ve yalnızca çok sınırlı sayıda kişinin eylemleri tarafından yönlendirilirler. Şehirlerdeki sosyal ilişkilerin bu doğası, şehir sakinlerinin karmaşıklığını ve akılcılığını da anlaşılır kılmaktadır. Fayda temelinde, vatandaşlar birbirlerini hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak görürler. Birey, yakın grupların kişisel ve duygusal kontrolünden kurtulduğunda doğallığını, ahlaki değerlerini ve aidiyet duygusunu da kaybeder. Durkheim'ın teknolojik bir toplumda çeşitli toplumsal parçalanma biçimlerini açıklamak için kullandığı düzenlilik durumudur. Wirth ayrıca iş bölümü ve temsiliyetin önemine ve şehrin büyüklüğüne göre bireylerin uzmanlaşmasına vurgu yapar. Bireyler toplumda doğrudan değil, temsilcileri aracılığıyla dolaylı olarak seslerini duyurabilirler⁶⁹.

ii) Yoğunluk: Darwin ve Durkheim'ın görüşlerine atıfta bulunan Wirth, alan sabit tutulursa insan sayısındaki artışın farklılaşma ve uzmanlaşma yarattığını savunur. Çünkü alan adının artan üye sayısını desteklemesinin tek yolu budur. Bu durum toplumsal yapıyı da daha karmaşık hale getirmektedir. Yine Simmel'in bakış açısına dayanarak, bu kadar hızlı bir ortamda fiziksel temaslarımızın yakın, ancak sosyal temaslarımızın uzak olduğunu belirtiyor. Büyük bir sosyal mesafe ile tekrarlanan yakın fiziksel temas; Karşılığında çeşitli telafi edici mekanizmalar geliştirilmediği takdirde bireylerde birbirlerine karşı bir kaçınma duygusu yaratır ve yalnızlık duygusu yaratır. Büyük bireylerin dar yaşam alanlarında sürekli hareket halinde olması çatışmalar ve gerilimler yaratır. Bu tür kişisel hayal kırıklıklarının neden olduğu sinirsel gerilim, şehir yaşamının hızlı temposu ve gelişmiş teknolojisiyle daha da artıyor⁷⁰.

iii) Heterojenlik: Toplumsal yaşamın farklı boyutlarından kaynaklanan farklı ilgiler nedeniyle birey, her biri kişiliğinin yalnızca bir bölümüyle ilişkili olarak işlev gören çok sayıda grubun üyesi olur. Farklı geçmişlere sahip bireyler kapalı bir alanda bir araya geldiklerinde duyarsızlaşma da ortaya çıkıyor. Fabrikanın doğuşu, kişisel olmayan

⁶⁹ Wirth, L. 'Urbanism As a Way of Life', Chicago, 1956, s. 112-116.

⁷⁰ Ibid, s. 119-121.

bir pazar için seri üretimi mümkün kıldı. İş bölümünün ve seri üretimin tam olarak uygulanması, süreçlerin ve ürünlerin standardizasyonunu gerektirir. Böyle bir üretim sistemi ise ancak bir para ekonomisiyle birlikte işler. Bu koşullar altında, bireysellik yerini kategorilere bırakır. Eğitim ve kültür kurumları, bireye değil, ortalama bir insana uyarlanır. Wirth'in başlangıçtaki görüşlerinde farklı mesajlar bulunsada kentsel ve kırsal kişilikler arasında keskin farklılıklar beklenmemelidir, bunu yaptığını daha sonra da göreceğiz⁷¹.

3.2.3 Toplumsal Yapı ve Kuralsızlık

Robert K. Merton suçun nedenlerini toplumsal yapının yarattığı anormal duruma göre analiz etme yaklaşımını ilk olarak 1938'de "Social Structure and Anomie" adlı makalesinde sunmuş ve daha sonra Social Theory adlı kitabında geliştirmiştir. Biyolojik dürtüler ne olursa olsun, sapkın davranışların sıklığı neden farklı toplumsal yapılarda değişiklik gösteriyor; Neden farklı şekil ve formüllerde ortaya çıktıklarına dair soruların cevaplanması gerekir. Merton, yaklaşımının amacının, belirli sosyal yapıların neden toplumdaki bazı bireyleri direnmek yerine uyum sağlamaya zorladığını keşfetmek olduğunu belirtir⁷².

Merton'a göre sosyal ve kültürel yapıların en önemli iki unsurudur. Birincisi, peşinde koşması toplumun tüm üyeleri veya belirli kesimler için yasal kabul edilen hedefler ve çıkarlardır. Diğeri ise ilgili amaçları gerçekleştirebilmenin yasal yollarını düzenleyen normlardır. Kültürel hedefler ile kurumsallaşmış normlar arasındaki ilişki sabit değildir ve bunların önemi zaman zaman değişebilir. Diğeri uç, kurumsallaşmış normların yalnızca belirli hedeflere ulaşmak için gerekli olan teknik kurullarla değiştirildiği, bütünleşmemiş bir toplumdur; diğeri uçta ise, uyumun merkezi değeri olduğu, kültürün çok sınırlı alternatif davranışa izin verdiği ve yenilik korkusuyla boğuştuğu geleneğe bağlı "kutsal" bir toplum vardır. Bu uçlar arasında, kültürel hedefler ile kurumsallaşmış normlar arasında bir miktar dengeye sahip, değişmekle birlikte nispeten bütünleşmiş ve istikrarlı toplumlar yer alır. Merton' a göre, sosyolojik olarak sapkın davranış, kültürel olarak tasarlanmış hedefler ile bu hedeflere ulaşmanın sosyal olarak inşa edilmiş yolları arasındaki ayrışmanın bir belirtisidir⁷³.

⁷¹ Ibid, s. 123-125.

⁷² Merton, R. 'Social Theory and Social Structure', 1957, s. 131-132.

⁷³ Ibid, s. 133-134.

Merton, Durkheim'in "anomi" sini, teknik olarak en verimli eylem tarzının kurumsal olarak belirlenmiş davranışa tercih edildiği ve toplumun istikrarsız hale geldiği bir durum olarak adlandırır. Zamanının ABD kültürünün yukarıda belirtilen iki uçtan ilk saf tipine yaklaştığını, başarı hedefini, kurumsal araçları yeterince hafife almadan çok fazla vurguladığını savunuyor. Merton burada paranın önemine dikkat çekiyor. Merton'a göre paranın başarının ölçüsü olduğu söylenemezse de paranın değer skalasında ABD'lilerin daha iyi durumda olduğu tartışılmaz. Maddi olmayan ve kişisel olmayan para, kazanıp kazanmadığınıza bakılmaksızın aynı mal ve hizmetleri elde edebilmek amacındadır. Ayrıca şehir toplumunun anonimliği, toplum için kaynağı bilinmeyen zenginliğin zamanla tüm lekelerden arınmasını ve yüksek statünün simgesi haline gelmesini sağlar. ABD kişilik yapılarının oluşumunda birincil araçlar olan aile, okul ve işyeri bu başarının vurgulanmasında rol oynar.

3.3 Kentleşme ve Suç Bağlamında Sosyolojik Suç Teorileri

3.3.1 Durkheim Teorisi

İlk sosyolojik suç teorisi, suçun işlevsel olarak sınırlandırılmasına ilişkin bir teori olan Durkheim teorisidir. Durkheim bu teoriyi, suçu sosyolojik yöntemiyle analiz ederek geliştirdi (1895). Suçun patolojik bir biçimde ortaya çıktığının kriminologlar arasında tartışılmaz olduğu bir dönemde, Durkheim buna karşı çıktı ve suçun aksine, tüm toplumlarda, tüm biçimleriyle ortaya çıktığını belirtti. "Suçsuz toplum yoktur." Suçluluk derecesi belirli bir sınırı aştığında sağlıksızdır. Bununla suçluluk, herhangi bir sağlıklı toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Suçsuz bir toplum hiçbir yerde ve hiçbir şekilde mümkün değildir. Suç, herhangi bir toplumda ve herhangi bir biçimde meydana gelebilir⁷⁴.

Durkheim, suçun sadece toplumsal düzenin bir gerçeği olmadığını, aynı zamanda gelişimine katkıda bulunan faktörlerden biri olduğunu vurguladı. Toplumsal duyguların suç oluşamayacak kadar güçlü olduğu toplumların gelişmediğini savunan Durkheim; saldırılar, yaralanmalar, cinayetler ve mala yönelik suçlar üzerine araştırmalar yaptı ve bu eylemlerin kökenlerini ve sosyal etkilerini araştırdı.

⁷⁴ Demirbaş, T. 'Kriminoloji', Ankara, 2009, s. 43.

3.3.2 Anomi Teorisi ve Davranışsal Sapmalar

Anomik teori Robert K. Merton tarafından Durkheim'in görüş ve analizlerinden yola çıkılarak geliştirilmiş ve suçu toplumsal hareket açısından açıklamaya çalışmıştır. Teorinin ilk aşaması olan toplumsal sorunlar ve toplumsal hareketlerin sapmaları Durkheim tarafından belirlenmiştir. Ancak Merton, sistematikliği ile bu durumu geliştirdi. Merton fikirlerini 1938'de "Sosyal Yapı ve Anomi" adlı makalesinde açıkladı. Bireyin sosyal kurumlara entegre olamaması veya kültür ile sosyal yapı arasındaki çatışma olarak da tanımlanan anomik teori, suçu sosyal problemler açısından açıklamaya çalışmıştır. Sosyalleşme yoluyla toplum, sorumlulukları da dahil olmak üzere bireye kültürel hedefler empoze eder. Bireyler yasal yollarla bu amaçlarına ulaşmaya çalışırken belirli kurallara tabidirler. Ancak bu hedeflere toplumun beklediği şekilde ulaşmak zor ve sınırlıdır. Sosyal sınıfların bu hedeflere ulaşma fırsatları da eşit değildir. Böyle bir durum sınıf çatışmasına yol açar ve toplumsal inanç ve görevlerden sapmalar yaratır⁷⁵.

Seeman⁷⁶ yabancılaşmayı şu şekilde analiz etmiştir;

Güçsüzlük: İnsan, sonuçlara ulaşmak ve sonuçları kontrol etmek konusundaki güçsüzlüğünün farkına vardı.

Manasızlık: Bireyin toplumda ve çevresinde meydana gelen olayları anlayamamasıdır.

Normsuzluk: Toplumsal olarak kabul edilen değerlere bağlılık yoktur.

Tecrit: Bireyin toplumdan izolasyonunu veya kopuşunu ele alır.

Kendi özüne yabancılaşma: Bu, bireyin belirli bir davranışının gelecek planları ve kendi varlığına yabancılaşması ile çeliştiği anlamına gelir. Seeman, toplumda meydana gelen toplumsal sorunların adım adım nasıl farklılaştığını göstermek ve toplumsal sorunların nedenlerini bireyler bazında açıklamak istemiştir.

Merton, toplum üyelerinin elde etmesi gereken zenginlik ve profesyonel tanınma gibi toplumda genel olarak tanınan ve yerleşik başarı hedefleri belirledi. Bu hedefler için toplumlar, miras gibi yasal araçlar sağlamıştır. Diğer bir deyişle anomi, zorlukların sonucudur çünkü belli bir konumdaki insanlar toplumsal yapı gereği toplumun amaçlarına kolayca ulaşabilirken, içinde olmayanlar için bu zor veya imkânsızdır. Aynı hedeflere

⁷⁵ Ulutürk, B. 'Kentleşme ve Suç İlişkisi: Adana ve Çanakkale Araştırması', Ankara, 2006, s. 41-42.

⁷⁶ Tolan, B. 'Çağdaş Toplumun Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma', 1996, s. 78.

ulaşmak için durum. Başka bir deyişle, suçluluk bu sosyal yapının bir sonucudur. İhmal edilmiş durumları ortadan kaldırılmadıkça meşru yollarla hedeflere ulaşamayan bireylerin, bu hedeflere ulaşmak için sapkın davranışlarda bulunmaları muhtemeldir. Bu nedenle, yabancıların Almanya'da daha uzun süre kalmalarına rağmen devam eden ihmali, onları bu suçları işlemeye teşvik etmektedir. Özellikle yabancı gençlerin suç anomi teorisiyle açıklanıyor, çünkü onlar Alman toplumunun kenarlarında ve kapalı bir geleceklere var⁷⁷.

3.3.3 Farklılıkların Birleşmesi Teorisi

İnsan da diğer canlılar gibi doğuştan içgüdüsel olarak bazı davranışlar sergiler. Ancak bazıları sosyalleşme yoluyla yaşamın hareketlerini ve davranışlarını öğrenir. Bireyler için sosyal öğrenme ailede başlar, arkadaş ve okul gibi sosyal gruplarla devam eder. Bu gruplar, bireysel davranışlara yanıt vererek sosyal öğrenmede etkilidir. Bu nedenle birey, çocukluktan itibaren kabul görmüş ya da kınanmış davranışları suç bile olsa benimser ve bu davranışlarda bulunur⁷⁸.

Sutherland, halkı suça teşvik eden yapıyı aşağıdaki kademelerde ele almıştır:

1. Suç öğrenilebilir. Suça neden olan fiil biyolojik olarak kalıtsal değildir, Suç işlememiş bir insan, icat ederek suç işleyemez. Bir suç, suçlunun bir şekilde beslendiğini ima eder.

2. Suç olarak sınıflandırılan eylemler, diğer insanlarla karşılıklı temas halinde karşılıklı ilişkiler yoluyla öğrenilir.

3. Suç olarak nitelendirilen fiilin öğrenilmesi daha çok ilk gruplarda (aile, okul, arkadaşlar gibi) gerçekleşir.

4. Suç sayılan fiili öğrenmesi,

a) bazen çok karmaşık bazen de basit olan suçu öğrenmek.

b) bazen motivasyon, arzu, rasyonalizasyon ve davranışın özelliklerini öğrenmeye yol açar.

5. Yasalara uyan toplumlarda yetişen bireylerin, yasalara uyan toplumlarda yetişen bireylere göre suçlu olma olasılığı daha düşüktür.

⁷⁷ Dönmezer, S. 'Kriminoloji ve Ceza Hukuk', 2009, s. 32.

⁷⁸ Dönmezer, S.' Kriminoloji', 1994, s. 346.

6. Bireyler, kanunları çiğnemenin daha yaygın olduğu ve bu tür davranışların kurallara uyulduğu bir ortama göre daha yaygın olduğu bir ortamda suçlu olurlar. Bu, farklılıkları birleştirme ilkesidir. Kişi, suçu oluşturan örneklere defalarca maruz kaldığı ve kanunen örneklerden tecrit edildiği için suç işlemiş olur.

7. Farklılıkların birliği, çokluğuna, süresine, önceliğine ve yoğunluğuna göre değişebilir.

8. Suçlulara veya rol model olmayan kişilere maruz kalarak suç faaliyetini öğrenme süreci, diğer tüm öğrenme süreçlerine benzer. Ancak, suça potansiyelli olma süreci yalnızca taklit olmamaktadır⁷⁹.

3.3.4 Damgalanma Teorisi

Damgalama kuramı, eylemi suç olarak açıklamaya ve araştırmaya ek olarak, toplumun o suça gösterdiği tepkiye odaklanır. 1960'lı senelerde suç ve suç analizinde stigma teorisi (diğer adıyla sosyal tepki teorisi) ilgi gördü ve kısa sürede biraz popülerlik kazandı. Bu teoriye göre, bireyleri sapkın veya suçlu olarak etiketlemek, kendilerini toplumdaki dışlanmış hissetmelerine neden olur. Bu dışlanmışlık duygusu, suç çeteleriyle olan ilişkilerini de etkiliyor. Damgalama teorisi, diğer suç ve suçluluk teorilerinden temelde daha farklıdır. Genel olarak diğer suç teorilerine göre insanlar neden suç işleyeceği, neden bazı davranışlar damgalama kuramında toplumdaki sapmalar olarak tanımlanacağı sorularına yanıt arar⁸⁰.

Bu yaklaşım 1950'lerde ve 1960'larda geliştikçe, damgalama teorisi sosyal normlardan sapmaya yönelik en önemli yaklaşımlardan biri haline geldi. Yüz yüze ilişkilerin dışında, buradaki sorun, bireylerin kamu ve özel aktörler tarafından tanımlanması ve sınıflandırılmasıdır. Onları bir tür ceza, kısıtlama ve ödül yoluyla sosyal kontrol altında tutmak; belli çevrelerde tecrit etmek, toplumdaki ayırmaktır⁸¹.

Bir birey, sapkın davranışları nedeniyle damgalandığında, topluma ve onun değerlerine olan inancını kaybedebilir. Bu durumda yedi tür damgalama vardır⁸².

1) Şüpheli olmak: Hüküm giymiş kişi, sonraki suçlarda her zaman ilk şüphelilerden biridir.

⁷⁹ Ibid, s. 347.

⁸⁰ Kızmaz Z. 'Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama', Sivas, 2002, s. 124.

⁸¹ Lemert, E. 'Human Deviance, Social Problems and Social Control', 1972, s. 62-64.

⁸² Sokullu- Akıncı, F. 'Kriminoloji', İstanbul, 2009, s. 77.

2) İş bulmada güçlük: Hükümlülerin iş bulması ve sürdürmesi güçtür.

3) Dışlanma: Hükümlü, sevdiklerinin, ailesinin ve arkadaşlarının desteğini kaybedebilir. Onu kabul eden ve durumuna benzeyen bir ortam bulmaya çalışır. Kendisi gibi diğer mahkûmlardan oluşan bir ortam ve yeniden suç işlemesine neden oluyor.

4) Özsaygı ve özgüven kaybı: Suçlu, özünde suçluluk olduğunu benimser ve böyle bir durumundan kaçmasının mümkün olmadığını düşünmeye başlar.

5) Damgaya Tepki: Suçlu damgalamayı adaletsiz bulur ve ispatlamak adına daha çok çalışır.

6) Damgalayıcılara Tepki: Damgalayıcılar yerine hükümlü, damgalama nedeniyle toplumun değerlerini sorgulamaya ve reddetmeye başlar ve bazen tam tersi bir tepki olarak kendini toplumdaki bozuklukları teşhir etmeye adar.

7) Kutsal statü: Özel durumlarda, bazı kişiler cezayı ahlaki açıdan yanlış bulur ve hükümlü sosyal destek alır.

Becker, araştırmacıların genellikle "sapkın" etiketini sorgulanabilir olmaktan çok önyargılı olarak gördüklerini ve bu nedenle değerlendirmeyi yapan grubun değerlerini benimsediklerini belirtiyor. Öte yandan, bir sosyal grubun amaçları ve ulaşmak istediği hedefler büyük ölçüde siyasi bir meseledir. Bu durumda hangi kuralların uygulandığı, hangi davranışların istisna sayıldığı ve kimin damgalandığı siyasi bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Becker'e göre sapkınlığı halk yaratır.

İnsanların anormal olarak nitelendirilmesi zamanla değişebilir. Belirli zamanlarda, belirli davranışlar toplumdaki daha fazla tepki alabilir. Ek olarak, bir eylemin sapkın olarak tanımlanması, eylemi kimin yaptığından ve kimin bundan rahatsız olduğundan da etkilenebilir. Aynı faaliyetlere katılan orta sınıf bir mahallede yaşayan bir çocukla, bunalımlı bir bölgede yaşayan bir çocuğun ikincisine karşı damgalandığını gösteren araştırmalar vardır. Aynı durum, şirketler tarafından işlenen suçların özel hukuk kapsamında değerlendirilmesi, ancak tek bir kişi tarafından işlenmesi halinde suç olarak değerlendirilmesi için de geçerlidir. Becker'e göre tüm bu örnekler, sapmanın belirli eylemlerde var olan ve diğerlerinde olmayan bir nitelik olmadığını, ancak diğer insanların bu eyleme tepkisinin bir sonucu olduğunu göstermektedir⁸³.

⁸³ Becker, H. 'Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance', New York, 1963, s. 3-4.

3.4 1990–2000 Seneleri Arası Denizli Şehrinde Genel İstihdam

1970'lerin sonlarına kadar, nüfusun önemli bir bölümü kırsal kesimde yaşıyor ve geçimini tarımdan sağlıyordu; Kentlerde yaşayan nüfusun ticari sektörde çalıştığı Denizli ili, 90'lı yıllardan beri Ege bölgesi ekonomisinde, özellikle sanayi ve hizmet sektöründeki istihdamda önemli ve eşsiz bir konuma sahiptir. Bu değişim sosyal alanlarda da net bir şekilde görüldü. İlçenin ekonomisi, iş süreçleri, şirketleri ve organizasyon yapıları hakkında çok sayıda literatür bulunmaktadır. Denizli, çeşitli bilimsel alanlarda kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Burada içerik ve biçim olarak büyük eserler göndermek mümkün değildir.

Ancak bu endüstriyel sürecin kırsal ve kentsel yerleşimlerde ne gibi değişim ve farklılaşmaya yol açtığı henüz araştırılmamıştır. Denizli ili nüfusunun sosyoekonomik yapısı ve kentsel-kır ayrımı ilişkisel yöntemlerle incelenmediğinden, bu soru Denizli'nin kaynaklarından, ağırlıklı olarak ekonomik kalkınmanın doğasına ve kısmen de toplumsal yapılara odaklanan çalışmalar kullanılmıştır. Denizli'nin sosyoekonomik dünyasına ilişkin güncel literatür, Denizli'nin gelişim tarihini açıklamaya yönelik bilimsel merakın boyutunun net bir resmini vermektedir. Denizli ile ilgili çalışmalar arasında Cillov'un (1949) dokumacılığın ilk dönemlerini ekonomik açıdan ele alan çalışması okunabilir. Çalışma, 1940'larda ve öncesinde dokunun durumu hakkında ayrıntılı ampirik bilgiler sağlar. Ayrıca, geçmişle karşılaştırma fırsatları da içeren, sektörün mevcut durumu hakkında önemli bir kaynaktır. Cillov'un yayınlanmasından sonra Sosyolog Güler'in (1973) Babadağ dokumacıları üzerine yaptığı çalışma, bir saha çalışmasıdır. Babadağ, sanayi öncesi Denizli'nin en önemli tekstil kentlerinden biriydi. Güler'in araştırması, dokumacının evi alanındaki birincil kaynaktır. Babadağ'ın dağlık coğrafyasını görmeden neden zanaatkâr dokuma konusunda uzmanlaşmış bir sosyal alan olduğunu anlamak mümkün değil. Dağın eteklerinde yer alan Babadağ kentinde tarımsal faaliyetlerin yürütülmesinin zor olduğu anlaşılmaktadır. Şevki Güler de eserinde bu önemli unsuru vurgulamaktadır. 1980'den sonra başkent kentsel gelişimini başlatan Denizli kenti, çevresinde ilk nesil yerleşim yerleri olan Honaz, Sarayköy ve Akköy'ü içerir. Lokal ekonomik bütünleşme sürecinin yaşandığı tüm bu yerleşim yerlerine bölgesi demek daha doğru olur. Güler'in çalışması, böyle bir kentsel gelişme ortaya çıkmadan önce tekstil kentinin yerel gerilimlerini anlamak için faydalı gözlemler içeriyor⁸⁴.

⁸⁴ Güler, Ş. 'Sosyal ve Ekonomik Yapısı İtibariyle Babadağ Dokumacıları', Ankara, 1973, s. 52.

Denizli İli, ilginç dinamizmi ve dikkat çekici dönüşümü nedeniyle 1990'dan sonra akademik ilgi odağı olmaya başlamıştır. Yerel endüstriyel gelişme; küreselleşen küçük işletme, sosyal dünya ve üretim ortamında ağ oluşturma; geleneksel yerel endüstrilerin küresel ekonomik ağlara entegrasyonu; taşralı bir yaşam tarzının modern bir yaşam tarzına dönüşmesi; Pek çok kentleşmeyi ve tüm bu süreçlerin yerel ilişki ağları ve yönetim üzerindeki etkilerini konu aldığı söylenebilir.

1990 nüfus sayımı mütakabiliyet analizi sonuçlarına atıfta bulunularak 2000 nüfus sayımı verileri farklı bir dönem gibi değerlendirilmemiştir. Yerine 2000 analizi ve 1990 analizinin sonuçları birlikte analiz edilmiş ve aynı tablo zaman içindeki nüfus ve sektör değişimini göstermektedir. Bu analizde, bir önceki bölümde tartışılan 1990 nüfus sayımı verilerinin karşılıklılık analizinin sonuçları bir ölçüt olarak kullanılmıştır. Farklı zaman serilerindeki değişimlerin aynı tabloda gösterilmesini sağlayan dinamik karşılıklılık haritalarının elde edilmesi “yapısal değişimin görselleştirilmesinde” önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir. Bu nüfus gruplarının zaman içindeki değişimlerini, 1990 testlerinde bulunan nüfus ve sektör gruplarını (genel, erkek ve kadın) referans noktası olarak analiz edersek, amaç, kasıtlı olarak yörüngeyi korurken artan alanları bulmaktır. Bu değişiklikler mümkündür.

Çalışma çağındaki kadın ve erkek nüfusun bir arada incelendiği çalışma hayatının genel bölgesel analizinde, 1990-2000 yıllarına ait verilerin karşılaştırılması, yerel ve sektörel kümelenmelerin konum değişimi ve yapısal farklılaşmasına ilişkin çarpıcı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu, mekânların yeniden üretim ve dönüşüm süreçlerini ve toplumsal mekânların yeniden yaratılması veya yok olmasına ilişkin gözlemleri ele almak için önemlidir. Analizde, 1990 analizinin sektör kümelerine atıfta bulundu. Mütakabiliyet haritası sonuçlarına göre dönemde genel çalışma hayatında çarpıcı değişimler yaşandı. 1990 yılında Denizli Kentsel 1 profili görüş alanı içinde yer alırken, 2000 yılında tekstil iş kollarına yönelmiştir. 1990 yılında Babadağ ve Buldan profili tekstil ticaret hatlarına yakınken 2000 yılında bölgenin tekstil ticaret hatlarına yakın tarafına taşınarak tekstil uzmanlığını güçlendirmiştir. Denizli Kent 1 ile Babadağ-Buldan arası on yıl boyunca kademeli olarak kapandı. Çardak şehrinde de benzer bir hareket eğrisi yaşandı. 1990 yılında kimya ve ticaret yollarına yakınlığı ile ön plana çıkan şehir, kimya ticaret bölgelerindeki konumunu korumuş, ancak aynı zamanda başkent'in ticaret yollarının hemen yanında bulunarak kentsel peyzajı güçlendirmiştir. Akköy, Serinhisar ve Çameli yerleşimleri 1990 yılında statüsünü kaybetmiştir.

Denizli Ticaret ve Sanayi Odası'nın yıllık verilerine göre, Denizli ili özellikle 1970'li yıllardan itibaren hızlı bir nüfus artışı yaşamıştır. Bu artış, doğal nüfus artışından çok ilin köy, kasaba ve ilçelerinden veya çevre illerden gelen göçten kaynaklanmıştır. Denizli'nin merkeze taşınması damgasını vurdu, çalışma ve yaşam biçimlerinde önemli bir fark yarattı. Görüşmelerde bazı katılımcılar Isparta, Burdur, Konya, Uşak, Hakkâri, Mardin gibi farklı illerden, merkezlerden, ilçelerden veya köylerden geldiklerini belirtirken, diğerleri ilçe, şehir ve köylerden geldiklerini bildirmiştir. Denizli'nin köyleri. Ancak halkın büyük çoğunluğunun Denizli'nin merkez ve köylerinden olduğu görüldü. Böylece örneklem grubunu oluşturan ilçe veya banliyölerde yaşayanların kentin yerleşim biçimini ayırt etmede etkili olduğu söylenebilir. Çünkü şehre çeşitli yerlerden gelen göçmenler, gelir ve çalışma durumlarına göre yerleşmek için uygun yerleri seçmişlerdir. Bu da şehrin topografik yapısında farklılık yaratmıştır. Denizli Sevindik Polis Karakolu'ndan aldığımız bilgiye göre 2009-2012 yıllarında işlenen ve gözlemlenen alanlarda kaydedilen tüm suçların yanı sıra bu alanlarda işlenen konu ile ilgili ağır suçların tablolarına bakacağız.

Sevindik Polis Karakolu'nun Denizli'nin gecekondulu mahalleleri başta olmak üzere çeşitli suçların yüksek olduğu toplam 14 sorumluluk alanı bulunuyor. Bu mahalleler; Akvadi, Akkale, Anafartalar, Deliktaş, Dokuzkavaklar, Eskihisar, Güzelköy, Kale, Karşıyaka, Korucuk, Sevindik, Sümer, Zafer mahalleleridir.

Polis merkezinden alınan bilgiye göre; Şehrin geçiş bölgelerinde aynı konutta yaşamak, suç kapsamı, suç bildirim ve suçun gizlenmesi gibi unsurlar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir. Bu mübadele alanları değişmeden önce, yerin tek katlı ve çitle çevrili olması, sokakların giderek daralan alanlara bölünmesi, sokakların giriş ve çıkışlarının suçlu tarafından kolayca görülebilmesi, mahalle yapısının uygun olması gibi sebepler yer almaktadır. Suç işlemek için her biri kendi engelini oluşturan çetelerin ve örgütlenmenin nedenlerini, insanların birbirlerinden nasıl korktuklarını aydınlatılabilir

Kentsel değişimin olduğu bölgelerde, yüksek katlı binaların yüksek olması ve insanların ihbarcılarını kolay bulamaması nedeniyle ihbarcılarının sayısının arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, kentsel değişimlerin bir alanda suçun azaltılmasında veya etkili bir şekilde transfer edilmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ancak daha önce bahsettiğimiz bu alanların özelliği ve yapısının bazı suçlara daha elverişli olduğu ve bu suçların burada yoğunlaştığı söylenebilir. Aynı zamanda şehrin değişmesiyle birlikte tüm suçların

azalacağı ya da ortadan kalkacağı söylenemez. Bahsettiğimiz alanlarda seçilen 4 farklı suçun tablo halindeki verilerinde bu durumu daha net görebiliriz.

Tablo 2. Yıllara Göre Takibi Gereken Suçlar Tablosu

Kişilere Karşı İşlenen Suçlar	2009	2010	2011	2012
Öldürme (gerçekleşen) töre	1			
Öldürme (gerçekleşen) kan davası	1			
Öldürme (gerçekleşen) namus	5			
Öldürme (gerçekleşen) aile içi		1		
Öldürme (gerçekleşen) diğer			1	
İntihara yönlendirme				1
Taksirle öldürme trafik kazası	271	12	11	5
Taksirle öldürme iş kazası	87			
Taksirle öldürme diğer	45		1	
Yaralama (kasten)		311	335	187
Yaralama (aile içi)		106	72	50
Yaralama (taksirle) trafik kazası		258	330	188
Yaralama (taksirle) iş kazası		3	12	
Yaralama (taksirle) diğer		17	31	7
İşkence	7			
Aile içi (eziyet)	1			
Çocuk düşürme	1			
Kısırlaştırma	12			
Aile içi cinsel saldırı	16	1		
Cinsel saldırı diğer		11	7	2
Çocukların cinsel yönden istismarı Aile içi	1	1		
Çocukların cinsel yönden istismarı Vasi-eğitici-öğretici-bakıcı-sağlık hizmeti veren ve Koruma-Gözetim ile Hizmet	198			
Çocukların cinsel yönden istismarı ve diğer	1	6	2	6
Reşit olmayanla cinsel ilişki	1	12	12	12
Cinsel taciz Hiyerarşi-eğitim/öğretim-hizmet ilişkisi	26			
Cinsel taciz bilişim yolu ile	2			
Cinsel taciz diğer	16	6	6	6
Bilişim yoluyla tehdit	44	1	1	
Tehdit		184	236	123

Bilişim yoluyla şantaj	8		1	
Şantaj	2	1	1	2
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma Aile içi		4		
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma diğer		13	13	7
Konut dokunulmazlığının ihlali	1	4	4	5
Kişilere hakaret	4	36	48	34
Bilişim yolu ile hakaret				
Kolluk görevlisine hakaret		7	10	4
Diğer devlet memurlarına hakaret		1	2	
Hukuksuz yollarla veri çalma	39		1	
Verileri yok etme	252			
Kişilere karşı tasnif dışı suçlar		27	72	39
TOPLAM	1054	1023	1210	679

Tablo 3. Yıllara Göre Millete ve Devlete Karşı Suçlar Tablosu

Millete ve Devlete Karşı İşlenen Suçlar	2009	2010	2011	2012
Görevi kötüye kullanma	1			
Kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf	17		1	
Direnme (kolluk kuvvetlerine direnme)	2	15	13	5
Direnme (diğer devlet memurlarına direnme)	5	2		
Kamu maliyla suç işleme	1			
Kamu idaresinin güvenliğine ve işleyişine karşı diğer suçlar	5		1	
İftira				1
Kendisine ait olmayan vatandaşlık belgelerini bulundurma		5	6	1
Suçu sahiplenme			1	
Ceza evine yasaklanmış malzeme temin edilmesi	7			
Adliyeye karşı diğer suçlar	9			
Millete ve devlete karşı diğer suçlar	8	2	1	2
TOPLAM	55	25	25	10

Tablo 4. Yıllara Göre Topluma Karşı İşlenen Suçlar Tablosu

Topluma Karşı İşlenen Suçlar	2009	2010	2011	2012
Dinsel tören		1		
Çocuğun soy bağıını değiştirme ve yükümlülüğün ihmali			1	
Aile içinde kadına karşı kötü muamele		64	64	64
Aile içinde diğer bireylere karşı kötü muamele		26	18	9
Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (velayet amaçlı)		4	2	2
Topluma karşı tasnif dışı suçlar	9			1
TOPLAM	141	162	132	115

SONUÇ

Kentlerin toplumsal yapısının suçun kökenini etkilediği ve suçu arttırdığı tartışılmaz bir gerçektir. Kentlerin nüfus yoğunluğu ve göçün yarattığı sorunlar, mekânsal ve fiziki yapı suça zemin oluşturduğu görülmektedir. Kentleşme sürecinin çeşitlenmesi ve ihtiyaçların artması yanında ekonomik düzeydeki sınıfsal farklılıklar toplumsal kaygı ve güvensizliğe neden olmaktadır. Bu durumda bireysel suç işleme eğilimini ortaya çıkaran alanlar ve yapılar oluşur. Toplumsal suçlar, bireye karşı suçlar, devlete karşı suçlar gibi suçların işlenme nedenleri, kente yerleşenlerin kentin karmaşık sosyal ve ekonomik yapısına uyum sağlayamaması ve sınıfsal temelli farklılıkları bütünleştirememesidir. Bu durumda kentin, yapısına adapte olamayanları, yer edinemeyenleri ötekileştirmesi, yabancılaştırması gibi etkileri ne yazık ki kişileri toplumdaki koparmakta ve dışlanmanın etkisiyle suç ve suçluluk olarak meydana çıkarmaktadır. 2012 yılı sonuna gelindiğinde Karşıyaka Mahallesi dar ve karanlık sokakları olmayan, yüksek katlı apartmanları, geniş ve aydınlık sokakları olan bir mahalle haline gelse de mahallenin eski sakinleri şehrin kendilerine uygun olduğunu düşündükleri farklı mahallelerine göç etmiş ve hayatlarını eski meslekleriyle burada kazanmaya başlamışlardır. 2008 yılı öncesinde ikameti Karşıyaka Mahallesi'nde bulunan ve sabıkaları bulunun şahısların 2012 yılı sonrasında aynı sabıka ve suç unsurlarıyla farklı mahallelerde yaşadıkları görülmüştür.

Suçların tek nedeni yoktur. Çeşitli faktörlerin, toplumsal yapının ve psikolojik yapının etkisi elbette çok önemlidir, ancak sağlıklı kentleşmenin ve sağlıklı kentleşme sırasında oluşan gecekonduların bu anlamda suça katkı sağladığı da yadsınamaz bir gerçektir. Suçun yapısal, bölgesel ve bireysel nedenleri birlikte değerlendirilmeli ve bu bağlamda kentlerin güvenliğini sağlamak ve daha etkin suç önleme uygulamaları için çözümler geliştirilmelidir. Kentleşme ve suç ilişkisi yüzeysel ve genel olarak ele alınmamalıdır. Unutulmamalıdır ki kentleşme suçu artıran bir faktördür. Sağlıklı kentleşme ve olumsuz algılanan ekonomik yapının kenti elinde tutamayan insanları alıp götürmesi ve suça sürüklediği açıktır. Buradan hareketle, toplumsal mekân duygusunun hâkim olduğu, çöküntü alanlarının sosyal dışlanma ve fiziksel dezavantajlarının ortadan kaldırıldığı bir yönetim anlayışı ile suç azaltılmakta, kentleşmenin suçu arttıran yapısına yönelik algı değişmektedir ve şehirde yaşayan insanların güvensizlik duygusu azalır. Devletin sağlıklı kentleşme yapısını kentsel dönüşüm uygulamalarıyla düzenlemesi beklenmektedir. Kentsel değişimlerle kente uyum sağlayamayan, ötekileştirilen ve

yabancılaştırılan toplumsal grupların kentsel sisteme entegre edilmesi mümkündür. Kentsel dönüşüm uygulandığı alanda sadece yüksek yapılara dayandırılmamalıdır. Bölgede ekonomik hareketlilik sağlanmalı, kent yaşamını gözlemleyebilecek ve ona uyum sağlayabilecek sosyal alanlar ve spor tesisleri inşa edilmelidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunalımlı bölgelere taşınıp yerleşmek, şehirden bekleneni bulamamak, yabancılaşınca şehre ayak uyduramamak gibi durumlar suçu etkilemekte ve arttırmaktadır. Kapsamlı kentsel dönüşüm uygulamalarının rant kollamadan, bilinçli olarak uygulanmasıyla bu durum aşılabılır. Depresif bölgelerdeki aileler de sosyal aktivitelerden, artan farkındalıktan faydalanmalı, çocuklar spor yapabilmeli, iyi okullara gidebilmeli, fiziksel olarak güzel ve rahat evlerde yaşamalı ve bu iyiliği sürdürebilecek işlerde çalışmalıdır. Bu boyuta giren kentsel dönüşüm projelerinin bölgede suçu azaltacağı açıktır. Ancak beklenen düşüş, kentsel değişim alanlarının kaza mahallerinden ayrılan suçluların izlenmesi ve kolluk kuvvetleri tarafından alınan tedbirlerden kaynaklanmaktadır. Yani kentsel değişim bunalımlı bölgelerdeki suç yuvasını sakatlamış ve suça zemin hazırlayan yapıyı bozmuştur. Yapının yıkılması, bölgedeki suç için önemli bir caydırıcıdır, ancak bu kez suçun şehrin diğer bölgelerine yayılması tehdidi altındadır. Suç farklı alanlara yayılıyor olsa da hala azalmaktadır. Bu durumda şehir değişikliği sonrası dağılan suçluların yuvaları dikkatli ve sistemli bir şekilde kontrol edilerek saklandıkları yerlerden çıkarılarak yakalanması mümkündür. Bu durumda kentsel değişimin çok boyutlu bir yapı olduğu söylenebilirken bölgenin sosyal ve ekonomik yapısının yanı sıra kriminal yapısının da iyi analiz edilmesi ve kentsel değişim sürecinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bahsettiğimiz konuların varlığı Denizli'de yapılan araştırmalarda görülmektedir. İncelenen alanların fiziki ve sosyal yapısı suça zemin hazırlamaktadır. Şehre taşındıktan sonra yaşanan değişim elimizdeki verilerde de görülüyor. Veriler yıllar içinde karşılaştırıldığında, sonuç kentsel değişim ile suç arasında bir bağlantı olduğunu gösteriyor. Seçtiğimiz bölgede suçların yıllar içinde önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Öte yandan, veriler, kentsel alan yapısının bozulması nedeniyle suçların yayıldığını göstermektedir.

Bu sebeplerden ötürü kentsel dönüşümün üzerinde ciddiyetle durulması ve kararlı şekilde uygulanması gerekmektedir. Aynı zamanda adalet sisteminde yapılacak değişikliklerle birlikte, suçu önlemekte kapsamlı çözümler önem kazanmaktadır.

Karşıyaka ilçesinde projeye konu olan kentsel dönüşümün milat olarak kabul edildiği yıllarda suç, Karşıyaka Mahallesi'nin uyum sağlayamaması nedeniyle şehre

sıçradı. Yeni yaşam biçimleri hem şehrin içine dağıldı hem de kendilerine yeni pazarlar yarattı. Sevindik Polis Karakolu'nun 2008-2012 yıllarını ve Karşıyaka ilçesini kapsayan verileri, değişikliğin uygulanmasının mahallede suç önemli ölçüde azalttığını gösterse de yine de şehri bir bütün olarak gözlemlendiğinde suç istikrarı, suçun mahalle bazında önlendiğini gösterir, ancak şehir suçlardan temizlenememiştir ve bu detayla ilgili olarak dışardan bakıldığında gözle görülür kanıtlar bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkar, M. (2006). *Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'da ki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye*, *Planlama*, 2, 29-38.
- Balamir, M. (2006). *Aspect of Urban Regeneration in Turkey: Zeytinburnu Projesi*, UK-Turkey Urban Symposium, Ankara.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*, 1. Baskı, Bilge Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (1997). *Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme, Toplum ve Göç*, Ankara.
- Becker, H. (1963). *Outsiders Studies in the Sociology of Deviance*, Free Press, New York.
- Bonger, W. (1969). *Criminality and Economic Conditions*, London.
- Coetzee, P.J, Serfontein, K.J., (2002). *Urban Spacing: A New Construct Before and Beyond Planning's 'BIG' Affair*.
- Cox, K.R. – Mair, A., (1991). *From Localized Social Structures to Localities as Agents*, 197-213.
- Çamur, K.C. (1996). *İmar Islah Planlarının Ankara Kent Makroformu üzerindeki yoğunluk etkileri*, *Planlama*, Sayı:14, TMMOB Yayını, Ankara, 5-19.
- Demirbaş, T. (2009). *Kriminoloji*, Ankara.
- Dönmezer, S. (1984). *Kriminoloji*, İstanbul.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji'de Suç ve Suçun Niteliği*, Beta 8. Basım, İstanbul.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji ve Ceza Hukuk*.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*.
- Dünder, Ö. (2003). *Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma*, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul.
- Erden, D. (2003). *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri*, Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Erden, Y. (2003). *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri*, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tez, İstanbul.

- Ergun, N. (2005), *Şehir Yenileme Ders Notları*, Bahar Yarıyılı, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ferri, E. (1908). *The Positive School of Criminology: Three Lectures*, Chicago.
- Freud, S. (1962). *Two Short Accounts of Psycho-Analysis*, London.
- Geçtan, E. (1992). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, 8. Basım, İstanbul.
- Gibson, M. – Kocabaş A. (2002), *London Sustainable Regeneration Challenge and Response*, I. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması Sonuç Kitabı, MSÜ, İstanbul.
- Gölbaşı, S. (2007), *Kentleşme ve Suç: İstanbul'un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Analizi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güner, A. (2005), *Mali Özerklik Çerçevesinde Yerel Yönetimlerin Gelirleri Üzerine Değerlendirme: Türkiye'de Yeniden Mali Yapılandırma*, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, Pamukkale.
- Güler, Ş. (1973). *Sosyal ve Ekonomik Yapısı İtibariyle Babadağ Dokumacıları*, Ankara.
- Hancı, İ. (1999), *Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara: İç Göçler ve Çarpık Kentleşme*, Hekim ve Yaşam İzmir Tabip Odası Bülteni, İzmir.
- İçli, T. (1987), *Adam Öldürme Olayında Sosyoekonomik ve Kültürel Faktörlerin Önemi*, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Ankara, 21.
- İçli, T. (1992), *Türkiye'de Suçlular*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İçli, T. (2002), *Toplumdan Kopuş; Suç ve Şiddet*, Mert Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- İlkme, M. (2008). *Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu*, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Bursa.
- İnce, E.K. (2006). *Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi; Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İslam, T. (2003). *Galata' da Soylulaştırma, Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, İstanbul.

- Karaarslan, Ş. (2000). *Şanlıurfa Tarihi Kent Merkezinde Yenileme ve Canlandırma Sürecinde Yetkiler- Tasarım İlkeleri, Mimarlık Dekorasyon Dergisi*, 84-95.
- Karasu, M. (2008). *Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi*, Ankara.
- Keleş, R. (2022). *Kentleşme Politikası*, Ankara.
- Kütük İnce, E. (2006), *Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi*, Kuzey Ankara Girişi Protokol Yolu Kentsel Dönüşüm Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Lemert, E. (1972). *Human Deviance, Social Problems and Social Control*.
- Merey, Z. (2000). *Yeniden İşlevlendirme ve Soylulaştırma; Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent Merkezlerinin ve Tarihi Dokunun Yeniden Ele Geçirilmesi*.
- Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure*, Glencoe Illinois, Free Press.
- Meydan Yıldız, S. G., Bahçeci Başarmak, H. I., & Akın, E. S., (2022), *Social and Administrative Dimensions of Urban Transformation and Urban Identity: Sample of Yozgat (Turkey)*, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, C.9, S.1, s.93–114,
- Murchison, C. ‘Criminal Intelligence’, Clark University.
- Özden, P. (2001), *Sağlıksız Yapı Stoğunun İyileştirilmesi Sürecinde Kentsel Tasarım, Malzeme, Estetik, Görsellik Öğelerinin Kullanılması*, SPO Mart Bülteni, İstanbul.
- Özden, P. (2003), *Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Planlama Tasarım, Cilt:2, Sayı:1, İTÜ, Yayını, İstanbul.
- Özden, P. (2001), *Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, İstanbul, 40-50.
- Özden, P. (2008), *Kentsel Yenileme*, İmge Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Park, R. (1967), *The City, Suggestions For The Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*, Chicago-London, Chicago University Press, London.
- Reckless, W. (1940). *Criminal Behavior*, New York- London.

- Robert, P. – Skyes, H. (2000), *Urban Regenerations Handbook*, Sage Publications, London.
- Roberts, P. (2000), *The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration; Urban Regeneration Handbook*, Sage Publications Ltd, London.
- Sezal, İ. (1992), *Şehirleşme*, Ağaç Yayınları, İstanbul.
- Sezer, S., Kahya, O., & Yıldırım, K. (2022) *Eğitim ve Suç*, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 441-452.
- Smith, N., & Williams, P., (2021), *Kentin Mutenalaştırılması*, İstanbul.
- Şengül, T. (2003). *Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler*.
- Şenyapılı, T. (2004). *Baraka'dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü:1923-1960*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şişman, A. (2009). *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 2. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara.
- Sokullu, R. (2009). *Kriminoloji*, İstanbul.
- Tarkan, B. (2007), *Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerinde Gayrimenkul Geliştirme Yönünden Bir Bakış; İzmir Henkel Tesis Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tolan, B. (1996). *Çağdaş Toplumun Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma*.
- Türkay, M. (2004), *Devlet Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri*, Planlama Dergisi, Sayı. 29, TMMOB Şehir Plancılar Odası, Ankara.
- Ulutürk, B. (2006). *Kentleşme ve Suç İlişkisi: Adana ve Çanakkale Araştırması*, Ankara.
- Yalçınan, M. – Çavuşoğlu, E. (2003), *Üretim ve İstihdama Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım: Yerel Ekonomik Kalkınma*, TİSK ve Milliyet Gazetesi Araştırma Yarışması, 54. Baskı, Ankara.
- Yıldırım, A. (2004), *Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. (2006), *Güncel Bir Kent Sorunu, Kentsel Dönüşüm Planlama*, Sayı:34, Ankara, 7-24.
- Yılmaz, E. (1996), *Hukuk Sözlüğü*, 5.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.

Yiğitcanlar, T. (2001), *Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci, Planlama*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 2001/4, Ankara, 20-26.

Yusuf Öz, Mehmet Fatih Altan, (2021), *Investigation of İstanbul Kartal Example With in The Scope Of Urban Transformation*, Journal Of Sustainable Construction Materials And Technologies.

Wirth, L. (1956). *Urbanism As a Way of Life*, Chicago.

<http://www.arkitera.com/g67-kentsel-donusum> (08.06.2011)

<http://www.kentli.org/sss/soru80.htm>. (10.11.2007)

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı : AHMET ŞAHİN
- Doğum Yeri ve Tarihi : Türkiye / 08.04.1982
- Lisans Üniversite : Pamukkale Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler
Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
- Y. Lisans Üniversite : Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
- Elektronik Posta : ahmetsahinhr@hotmail.com
- İletişim Adresi : Selçukbey Mahallesi 743 Sokak No 5D Süeda
Sitesi D Blok Daire 2 Merkezefendi Denizli